

הגלי יסד בלעיון אבן אבן בלעיון פנת יקרת

פינת יקרת

לימוד המקרא וסדר תשב"ר

אדר תשע"ב

גליון ו

– גליון פנימי –

"אדרת אגליהו" עיה"ק ירושלים בין החומות תובב"א

פינת יקרת

– פנימי –

החובה והתועלת בידיעת המקרא

ולימודו לתשביד

ממוריע הגאון רבי יצחק שלמה זילברמן זצ"ל

השראת השכינה בישראל

עיי לימוד תשביד

ממוריע הגאון רבי אליהו זילברמן שלישי

אדר תשע"ב

•

גליון ו'

תזכרן העניינים

- ג בראש פינה
ד מכתב
ז החובה והתועלת בידיעת המקרא ולימודו לתשב"ר
נז השראת השכינה בישראל בישראל – ע"י לימוד תשב"ר

המאמרים נערכים מתוך הקלטות וכתבי תלמידים.

וזאת למודעי, שכל טעות אם תמצא, אין לתלותה אלא בנו.

לכל עניני הגליון ניתן לפנות במס' 7110225 – 052 או במס' 052-7624744

בראש פינה

ברוך הוא אלוקינו שבראנו לכבודו, ובאהבתו קרבנו לפניו, ומבית משכיתו הוציא חמדה גנוזה, תמימה ושלמה, ונתנה לנו מתנת עולמים, למען נהגה בה תמיד, נדע רצונו ונשכיל בכל דבריו.

בהזדמנות זו, עם בוא יום פטירתו ה"א של מורינו מאיר דרכינו זצ"ל, אשר נתן נפשו לפאר ולרומם יקר תפארת שלמות תורתו על כלל חלקיה, אמרנו לייחד קובץ זה, לכנס ולסדר בו דברי רבותינו, ולחרוט עלי גליון את אשר חרט על לבנו בחרט של ברזל, אודות חובת לימוד המקרא ומצוות ידיעתו ולימודו לתשב"ר. ואף כי פשוטים הדברים בבי מדרשא, אך "מילתא אלבישייהו יקרא". ומה עוד שיהיו הדברים על גבי הכתב למען נוכל להשיבם אל הלב תמיד.

וידענו כמה יגיעות הרבה יגע בימי חייו על דבר העמדת לימוד המקרא על תילו, ומתוך אהבת אמת לתורה, לנותן התורה ולבניו, נתן נפשו להעמיד צורת לימוד תשב"ר, ואיזן וחקר ותיקן יתדותיה הנאמנים במקרא ובמשנה. וכמה מיני צער נצטער על עלבון חסרון לימודם, ומאידך, מה רבתה שמחתו על השבת כבוד תפארתם. כאשר ידענו גודל שמחתו מעת אשר ייסד מורינו שליט"א את הת"ת, וכן לפניו ולאחריה במקומות שונים עת חזרה שירת התורה להתרונן בלבבות התינוקות, לא היה גבול לשמחתו על כל ילד וילד בעם ישראל, אשר בהבל פיו הטהור גורס ומשנן ברון ובחדווה את תורתנו הק' שניתנה בסיני וכותבה על לוח לבו, כאשר ציונו בוראינו.

ובוודאי שתקצר יריעת גליון זה להכיל כל דבריו מדי דברו מנהמת לבו בעניינים אלו, אך אין זה אלא סידור ראשי הדברים, ואידך זיל גמור.

נישא לבבינו בתפילה, שלא תמוש התורה הזאת מפנינו ומפי זרעינו עד העולם, וזכות הבל פיהם של תשב"ר – החביב לפני המקום ב"ה, יעמוד לפנינו עדי נראה מהרה בהבטחתו: "כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי הימים ההם נאום ד' נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלוקים והמה יהיו לי לעם". המסדרים

מכתב

י"ב מנ"א

מה שבקשת לסדר לך סדר לימי ביה"ז טוב שתתקשר בטלפון או תזדמן לירושלים ונשוחח על האפשרויות שיש לך.

בענין בן חמש למקרא וכו', אתה אומר ששאלה זו מעיקה עליך – תאמין לי ששאלה זו מטרידה אותי זה יותר מארבעים שנה ויש תקופות שאני ממש חולה מזה ואיני מוצא מנוח לנפשי.

כשהילדים שלי היו קטנים שאלתי את הרב אברמסקי ז"ל מה לעשות בענין הלימוד שלהם, ואמר לי להשאיר אותם בבית וללמוד אתם כל כ"ד כתבי הקודש כמ"ש בשו"ע ולגמור כל ששה ס"מ עם התוספתא ואח"כ ללמוד גמ' מסכת אחר מסכת ולחזור כל דבר היטיב פעמים אין ספור.

שאלתי אותו איך אפשר לעשות כן נגד הנהוג, וגם אולי לא יהי' להם שמחה וכו', אמר לערף עוד איזה ילדים אחרים – ובענין הנהוג אמר: אתה שאלת אותי ונתתי לך תשובה ברורה ותו לא מידי.

לפני עשר שנים בקשתי כתב המלצה מהסטייפלר ז"ל ואמר שצריך לברר, ואחר איזה ימים נתן לי כתב המלצה ואמר שאדע שלא נתן המלצה לשום ת"ת מעולם (רק לת"ת בחיפה שעמדה להסגר) רק לת"ת הזה, שעושים כדיון (וגם צירף תרומה של 10 דולר¹) – לפני כמה שבועות שלחו כמה אברכים לשאול את רא"ל שטיינמן שליט"א שרוצים לשלוח הבנים לעיר העתיקה ואמר שמכיר את העניינים מקרוב והמליץ מאד. וגם יש איזה אברכים מבני-ברק שעוברים לגור בירושלים רק בגלל הת"ת של הבנים, ומסתמא התייעצו עם גדולים.

בהוקרה

יצחק שלמה זילברמן

¹ צ"ל 100 דולר ואישתימית מן הקולמוס ספרה 0 (מפי הרה"ג ריו"ט זילברמן שליט"א שנכח במקום)

מאמר

החובה והתועלת

בידיעת המקרא, ולימודו לתשב"ר

- ◆ ידיעת המקרא
- ◆ התורה עצמה מכוונת כיצד לקנותה
- ◆ לימוד המקרא לתשב"ר
- ◆ יוצר האדם תיאם עבורו את מזונו : בן חמש למקרא בן עשר למשנה
- ◆ נחיצות המקרא לבנין הנפש הישראלית
- ◆ השינון, הגירסא והבל פיהם של תשב"ר
- ◆ הפשט והדרש – אחת דיבר אלוקים שתיים זו שמעתי
- ◆ אמון מוחלט בהוראת חז"ל
- ◆ נאמנות לתוכן המקרא ופריה הנצחי

נערך מתוך שיחותיו של

מורינו הגאון רבי יצחק שלמה זילברמן זצ"ל

ידיעת המקרא

ציוונו הקב"ה בתורתו, ללמוד את התורה; לדעת את התורה; ולהנחיל את התורה לבנינו אחרינו. וכפי שכתב לנו (דברים ו, ז): **"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך. ושננתם לבניך, ודברת בם, וגו'".**

ובוודאי, שבשעה שמצוות עשה דאורייתא אלו, מונחות לפנינו, הרי שמוטלת עלינו החובה והאחריות לידע כראוי אופן קיומן בצורתן הנכונה. מצוות תלמוד תורה, חובת הכל היא, וחשובה וגדולה היא מכל המצוות. ובפנותנו לקיים מצווה יסודית זו, ראשית, יש לנו לחדד את הידיעה הפשוטה, כי שעה שיצאה זו מפי הגבורה – לא על מקצתה של תורה אמרה, ולא על מחציתה ולא על רובה, אלא על כולה בשלמותה – כפי שמסרה בחורב בידיו של משה.

מהי א"כ כלל התורה אשר מסר ביד משה, הלא המה שלשת החלקים: מקרא, משנה, ותלמוד! וכדשנינו (ברכות ה, ע"א): **"מאי דכתיב 'ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם' לוחות – אלו עשרת הדברות, תורה – זה מקרא, והמצוה – זו משנה, אשר כתבתי – אלו נביאים וכתובים, להורותם – זה גמרא, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני".**

שמה תאמר, יעסוק אכן האדם בשלשת החלקים, אך די לו שישקוד כל ימי חייו על פרשה אחת מן המקרא, משנה אחת ודף אחד מן הגמרא, ותו לא, ובזה יצא ידי חובת מצווה זו? הרי גם בזה פשוט שאין הדבר כן. ואף אם שכר לימוד התורה יש כאן, מצוות ידיעת התורה אין כאן. שכן מצוות תלמוד תורה מתייחסת אל המקרא כולו, אל המשנה כולה ואל התלמוד כולו.

פינת יקרת – מקרא

כי כן רצונו של הקב"ה, שידע כל אחד ואחד מישראל את התורה כפי כוחו, ויפנה עצמו לעסוק בכל חלקיה, למען ידע כראוי את המקרא ואת המשנה ואת התלמוד, כל אחד כפי יכולתו.

מכאן, מוטלת עלינו החובה, ללמוד ולדעת את כל כ"ד כתבי הקודש!

התועלת העצומה הצומחת למי שלמד וינק את כ"ד הספרים, גדולה היא עד מאד, שכן הם מחדירים אל הלב את כל ערכי התורה ועיקרי היהדות. ועל כך נתמקד בהמשך. אך עתה, טרם לכל נימוק והסבר, יש ליתן את הדעת, שמעצם מצוות 'ידיעת התורה', יש לנו לעסוק בכלל חלקי תורת ה'.

התורה, הלא היא כבנין העשוי קומה על גבי קומה. הקומה האחת זהו המקרא, שהוא התשתית עליו עומד כל הבנין. על גביה – המשנה. ועל גביהן – התלמוד, אליו מעפילים בכדי להבין ולהשכיל ולקיים את כל פרטי התורה. מלבד היתרון והכדאיות שיש למי שלימודו בנוי נכון – למן השורש ועד לענפים, הרי שעצם המצווה, כאמור, מחייבת ללמוד את שלשת מרכיבי התורה – המקרא והמשנה והתלמוד.

הגם שהתלמוד הוא החלק הרחב והמרכזי בחייו של העוסק בתורה, אך אל לנו לשכוח לרגע, שכרנתו ברית עם הקב"ה והתחייבנו לו בהר סיני ובערבות מואב לקיים כל מצוותיו. ואנו מושבעים ועומדים לקיים מצוות תלמוד תורה **בכל חלקיה**, כמצווה עלינו, ובל נוכל להתעלם מחלקים במצוות תלמוד תורה ולהניחם מוזנחים בקרן זוית מבלי לעסוק בהם.

ומכ"ש חלק המקרא, שהוא אבן יסוד במצווה זו – ללמוד ולדעת היטב את חמשה חומשי תורה שכתבם מלך מלכי המלכים בעצמו וקיפל בתוכם את כל רצונו. וכן את כל אשר מסר ביד עבדיו הנביאים. נבואות הקב"ה לעמו ישראל, אינם דברים שנכתבו לבטלה חלילה, אלא זה חלק בלתי נפרד מתורתו של הקב"ה שיש ללומדם ולעסוק בהם. רצונו של הקב"ה, שכל בני עמו ידעו את המסרים הללו שהוא ית' מעביר לכל אחד מהם, ישננום ויכתבו על לוח לבם.

התורה עצמה מכוונת כיצד לקנותה

מה-היא אם-כן, צורתה המעשית של מצוות תלמוד תורה, כך שאכן נוכל לעסוק בכלל חלקי התורה ולדעתם כמצווה עלינו?

שאלה זו, אינה רק על אופן קיום מצוות תלמוד תורה, אלא ניתן בעצם לשאול זאת על כל מצווה ומצווה. נצטוונו בתרי"ג הוראות שהורנו הקב"ה. כיצד אכן מקיימים אותם? מה הם אופני הביצוע המוטלים עלינו בכדי לעשות אל-נכון את רצון אלוקינו?

ככל שהשאלה פשוטה, התשובה פשוטה עוד יותר: התורה בעצמה מלמדת אותנו את צורת קיום מצוותיה!

בכל מצווה שהיא, ובכלל בכל נושא בחיינו, התורה עצמה מעניקה לנו את ההדרכה הנכונה והיא זו המלמדת אותנו את אשר עלינו לעשות. ואם בשאר הנושאים כך, כמובן שגם בנושא מרכזי זה של עצם לימוד התורה. התורה בעצמה קובעת את דרכי קניינה ואופן לימודה, והיא זו הסוללת בפנינו את שלבי הסולם הנכון, למען נוכל לקנותה כראוי בכל חלקיה.

הכוונת התורה, הן מגיל הילדות והן משך כל החיים

וכשאנו פונים אכן לעיין בתורה, אנו מוצאים בה מספר הוראות והדרכות:

ההוראה האחת, מתייחסת החל מתחילת חייו של האדם, כשהיא מדריכה אותנו צעד אחר צעד בכדי שיוכל אכן לקיים רצון קונו – ללמוד ולדעת את חלקי התורה מתוך סדר נכון. הדרכה זו, היא האמורה במשנה באבות (סוף פרק ה'): **"בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לתלמוד"**.

על היעילות המופלאה הטמונה בהוראת התורה זו, נעמוד עוד להלן.

ההוראה השניה, מתייחסת לכלל חיי האדם, והיא ההוראה האמורה

פינת יקרת – מקרא

בגמרא (קידושין ל, ע"א. ע"ז יט, ע"ב): "מאי דכתיב 'ושננתם לבניך' אל תקרי 'ושננתם' אלא 'ושלשתם', לעולם ישלש אדם שנותיו – שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד".

ישנן דעות, שהוראה זו, אין מטרתה להביא את האדם לכדי ידיעת התורה, אלא מלבד החיוב של ידיעת חלקי התורה, ישנה כאן עוד מטרה מוגדרת – עיסוק יום-יומי במקרא ובמשנה ובתלמוד, לבל יעבור יום מבלי לעסוק בהם אפילו במדת-מה. הא למה זה דומה, לוויטמינים החיוניים לחיי האדם דבר יום ביומו, כן הוא גם ה'ויטמינים' התורניים' חיוניים הם לנשמת האדם וחייב ליטול מדי יום את 'ויטמין המקרא' 'ויטמין המשנה' ו'ויטמין התלמוד'².

הסבורים כך הם כמה מן הגאונים – שתקנו אמירת 'פרשת התמיד', פרק 'איזהו מקומן' ובריייתא דרבי ישמעאל'. וכן רבינו תם – הסבור שמטרה זו מתבצעת ע"י לימוד תלמוד בבלי הבלול מכולם. (וכמבואר, אין בשיטות אלו בכדי לפטור מידיעת התורה חלילה, שכן מאמירת פרשת התמיד ואיזהו מקומן ובריייתא דר' ישמעאל בלבד, לא ניתן לדעת את הגמרא ולא את המקרא והמשנה. ומלימוד תלמוד בבלי בלבד לא ניתן לדעת את המקרא שאף בחלקו הגדול אינו מופיע כלל בתלמוד, ולא את ששה סדרי המשנה שלא כולם נתפרשו בתלמוד בבלי³)

דעת יתר הראשונים, שהוראה זו – שישלש אדם תלמודו, יחד עם היותה מעניקה 'ויטמינים' אלווקיים' יום-יומיים, היא מכוונת את ההדרכה הלימודית במצוות תלמוד תורה. ובכך שישלש תלמודו ויעסוק בקביעות מתמדת ומתמשכת בשלשת החלקים, יקיים כראוי את מצוות ה' ללמוד ולדעת את תורתו, הן מקרא, הן משנה, הן תלמוד.

² בעניין צורך הנשמה לגי מזונות אלו, יבואר עוד להלן.

³ וראה עוד להלן הערה 13

פינת יקרת – מקרא

לגבי האופן המעשי של ביצוע הוראה זו, נחלקו ביניהם אותם ראשונים, האם יש לשלש את השבוע ובכל יומיים לעסוק בחלק אחר (שיטת רש"י⁴). או לשלש את הלימוד שבכל יום עצמו (שיטת תוס'⁵). או שדין "ישלש" נאמר בתחילת לימודו של אדם, אך משעמד על ידיעתם יתן רוב זמנו לתלמוד ולעתים מזומנות יעסוק בהם (שיטת הריטב"א⁶ והרמב"ם⁷). או שאין 'שלש' מתייחס לחלוקה של קצבת זמן שווה בדווקא, אלא לעצם חלוקת לימוד האדם – שתדיר יעסוק בשלשתם דבר יום-ביומו, כל חלק בהתאם לצורך הנדרש לו. (שיטת הר"ן⁸. וכך מצדד הגר"א בשו"ע⁹, וזו גם הכוונתו של הרמח"ל¹⁰).

מבלי להכנס עתה אי עביד כמר או עביד כמר, כללו של דבר הוא, שעלינו ליתן לב לכך שהתורה עצמה דורשת מאיתנו את ידיעת התורה על-כלל חלקיה. כמו"כ, שניתן את מלוא כובד המשקל להכוונת התורה עצמה של "ישלש תלמודו", שהינה בעלת משמעות מכרעת בקיום מצוות אלוקינו ללמוד ולדעת את תורתו.

הדרכות התורה מתייחסות כמובן גם לעצם לימוד התלמוד – מהי צורתו. אך ראשית לכל, עלינו לידע מתוך התורה מהו היחס הנכון למצוות תלמוד תורה – הדורשת מאיתנו כאמור, את העיסוק גם במקרא כחלק בלתי נפרד מלימוד התורה, ואף מעמידתו ראשונה בשלבי קנין התורה.

כך מוצאים אנו עוד את הדרכת חז"ל (האמורה במס' סופרים פט"ו ז-ח):
"אבל אשרי אדם שיהא עמלו בתלמוד ולא שיהא דולג במקרא ובמשנה"

⁴ קידושין ל, ע"א. ע"ז יט, ע"ב. ד"ה "יומי"

⁵ קידושין שם תוד"ה "לא צריכא ליומי"

⁶ ע"ז שם ד"ה "על פלגי מים".

⁷ הלכות ת"ת פרק א, יא-יב.

⁸ בביאורו לר"ף עבודה-זרה ה, ע"ב ד"ה "כי אמרינן ליומי".

⁹ יו"ד רמ"ו ס"ק ט"ו

¹⁰ דרך ה' חלק ד פרק ב, ד; "אך שיעור העסק שיעסוק בכל אחד מהם (= מחלקי התורה), ראוי להמדד לפי מה שהוא האדם ולפי המקרים הקורים אותו". (עוד בענין זה מדברי הרמח"ל בדרך ה', מובאים גם להלן)

ויבא לתלמוד (אלא) על מנת שילמד מקרא ומשנה ויבא לתלמוד¹¹.
 כיו"ב לימודו (דברים רבה ח, ג): "היאך אדם לומד תחילה, תחילה קורא
 במגילה, ואח"כ בספר (תורה) ואח"כ בנביאים ואח"כ בכתובים. **משהוא**
גומר את המקרא שונה את התלמוד, ואח"כ בהלכות ואח"כ בהגדות".
 ועוד כהנה בחז"ל¹².

וזאת עלינו לידע: הוראות חז"ל של 'בן חמש למקרא וכו'" וישלש אדם'
 וכל יתר דבריהם על אופן קיום מצוות ת"ת, ובכלל כל הוראות חז"ל,
 אינם בגדר 'עצת הסוחרים' או איזה-שהוא 'חוות דעת' – פרי הגותו של

¹¹ וז"ל מ"ס' סופרים יותר במלואה: "אבל אמרו נמשלה המקרא כמים והמשנה כיון והתלמוד כקונדיטון אי אפשר לעולם בלא מים ואי אפשר לעולם בלא יין ואי אפשר לעולם בלא קונדיטון ואיש עשיר מתכלל בשלשתן. **כך אי אפשר לעולם בלא מקרא** ובלא משנה ואי אפשר בלא התלמוד לעולם. ועוד נמשלה התורה כמלח והמשנה כפילפלין והתלמוד כבשמים וא"א לעולם בלא מלח וא"א לעולם בלא פילפלין וא"א לעולם בלא בשמים ואיש עשיר מתכלל בשלשתן. **כך אי אפשר לעולם בלא מקרא ואי אפשר לעולם בלא משנה ואי אפשר לעולם בלא התלמוד**. אבל אשרי אדם שיהא עמלו בתלמוד **ולא שיהא דולג במקרא ובמשנה** ויבא לתלמוד (אלא) על מנת שילמד מקרא ומשנה ויבא לתלמוד, על זה נאמר (משלי יח) 'הון עשיר קרית עוזו וכחומה נשגבה במשכיתיו'".

¹² עה"פ במשלי (כד, כז): "הכן בחוץ מלאכתך, ועתדה בשדה לך, אחר – ובנית ביתך" דורשת הגמ' את שלשת שלבים אלו (סוטה מד, ע"א): "הכן בחוץ מלאכתך – זה מקרא, ועתדה בשדה לך – זה משנה, אחר ובנית ביתך – זה גמרא", ע"ש, וכך פרש"י במשלי על המקום. ועוד בחז"ל, מדר"ר (קהלת, פ"ז ז) עה"פ "טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח ידיך" – "טוב אשר תאחז בזה – זה מקרא, וגם מזה אל תנח ידיך – זה משנה". ובילקוט (סי' תריז), עה"פ "ויהי כעץ שתול וגו' אשר פריו יתן בעתו": "רבי חנינא אמר זה תלמודו של אדם, שהוא יגע ועושה היום עתים, עת למקרא, עת למשנה, עת לגמרא". ועוד שם (סי' קסה): "אשרי אדם ששם עצמו כשור לעול וכחמור למשאוי ויושב והוגה בד"ת בכל יום תמיד ומיד רוח הק' שורה עליו שנה' אשריכם זורעי על כל מים. כיצד? קורא אדם תורה נביאים וכתובים, ושונה הלכות ומדרש ומרבה בשיבה וממעט בסחורה". כיו"ב (תדא"ז א): "כיון שקרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה מדרש הלכות ואגדות ושנה הגמרא ושנה הפלפול לשמה, מיד רוח הקדוש שורה עליו". ובתדא"ר (יג): "אל ילמד אדם תורה ברבים אלא אם כן קרא תורה נביאים וכתובים ושנה מדרש" ובספרי (פיס' קסא) עה"פ "והייתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' וגו'": "מלמד שהמורא מביא לידי מקרא, מקרא מביא לידי תרגום, תרגום מביא לידי משנה, משנה מביא לידי תלמוד, תלמוד מביא לידי מעשה, מעשה מביא לידי יראה". ואף שאמרו בגמ' (ב"מ לג, ע"א): "העוסקין במקרא, מדה ואינה מדה" על העוסקים במקרא לבדה נאמר. וברא"ש שם, אחר שמביא זאת, מוסיף: "ואמר במדרש לא שידלג אדם ממקרא למדרש וממדרש לגמרא אלא שילמוד מקרא ואח"כ משנה ואח"כ גמרא". ובמתני' קידושין (פ"א, י) שנינו: כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך-אריך לא במהרה הוא חוטא, שנאמר 'והחוט המשוש לא במהרה ינתק'. וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך-אריך אינו מהישוב". ובגמ' (מ, ע"ב. מא, ע"א): "אמר ר' יוחנן ופסול לעדות, כו', וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בד"א דור הנאה ממנו שנאמר ובמושב לצים לא ישב". ומקייני התורה השנויים במתני' (אבות ו, ו) "במקרא ובמשנה".

מאן-דהוא, ירצה האדם – יטה אזנו, לא ירצה – לא יטה אזנו. אלא כל דבריהם של חז"ל, אלו דברי אלוקים חיים, ולא באו בדבריהם אלא להעמיד בפנינו את רצונו של מלך מלכי המלכים, ובוודאי שאזננו צריכה להיות כרויה וקשובה בתכלית הקשב לכל דבריהם, למען תהיה לנו תורתנו הק' כתורת חיים המנהגת אותנו בכל אורחות חיינו.

לימוד המקרא לתשב"ר

מלבד חובתנו אנו בלימוד התורה, נצטוונו כאמור במצוות עשה דאורייתא, ללמד את התורה לבנינו. וכדכתיב: (דברים יא, יט): **"ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וגו'".** וכמו"כ (דברים ו, ז): **"ושננתם לבניך וגו'".** וכן (דברים ד, ט): **"והודעתם לבניך ולבני בניך וגו'".** ונשנה חיוב זה בברייתא (קידושין כט ע"א): **"ת"ר האב חייב בבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה וכו'".**

וכמו בכל מצוות עשה דאורייתא, אשר חפץ האדם לקיימה כדינה, ואף טורח לעשותה באופן היותר לכתחילה, הרי שגם מצווה זו בכלל. ומה עוד שכה יסודית היא והשלכותיה הן לנצח נצחים.

אחריות יתרה, נודעת לנו במצווה זו, שכן הבנים אשר נתן לנו ה', הינם פקדון יקר שהפקיד בידנו הקב"ה. ואם ידענו שבכל מעשה ומעשה בחיינו עלינו להשתדל לקיימו ככתבו. אזי שעה שאנו מבצעים את שליחותו של בעל הפקדון, בוודאי שיש לנו להשתדל לוודא שאכן שליחותנו נעשית באופן היותר טוב.

על מה נאמר החיוב דאורייתא ללמד הבנים

מהי אכן חובת האב ללמד את בניו? שאלה זו הוכרעה בגמרא במס' קידושין (ל ע"א), שהסיקה כי החיוב שחייבה תורה את האב – הוא על לימוד המקרא.

פינת יקרת – מקרא

דהיינו, זולת יתר חלקי התורה – שבועדי מצווה על האב להמשיך וללמד, הרי שללמדו מקרא זוהי חובה גמורה שעל-כך חייב האב להוציא ממנו גם אם השעה דחוקה לו.

פשטות הגדרת 'מקרא' תמיד, היא תורה שבכתב כולה – דהיינו תורה נביאים וכתובים. דעת רש"י בסוגיא זו בקידושין, שמקרא היינו תורה ולא נ"ך¹³. אולם הראשונים האחרים, הרמב"ם (הלכות ת"ת ב, ו) וכן הטור (יו"ד רמה, ו) לא סברו כך אלא פסקו להלכה שהחיוב הוא על תורה שבכתב כולה.

ונפסק להלכה בשולחן ערוך (יו"ד רמה, ו): "וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה"¹⁴.

¹³ ובב"ח מבואר שגם לדעת רש"י, היינו רק כשהשעה דחוקה לו, ובלא זה ודאי חייב גם ללמדו נ"ך. (ב"ח הלכות ת"ת יו"ד סי' רמה) ע"ש יתר דבריו - שקובל על אלו שאינם מלמדים ג"כ נביאים וכתובים, ומסיים: "ואין ספק דאף רש"י לא אמר אלא למאן דחיקא ליה שעתא והעולם עכשיו לא נהגו ללמד אף למאן דאפשר. ותו דהלל רש"י הוא יחיד בדבר זה וכל הפוסקים פסקו בסתם שחייב אדם ללמד לבנו תורה שבכתב כולה בשכר דמשמע אף נביאים וכתובים כדפרישית. הילכך כל ירא שמים יהא נוהר בזה ללמד לבנו בשכר גם נביאים וכתובים אפילו דחיקא ליה שעתא כל שכן היכא דאפשר ליה דפשיטא דחייב לדברי הכל".

¹⁴ כמש"כ הגר"א בביאורו שם ד"ה "תורה": "דלא כפרש"י שם חומש לבד". וכן פירשו הט"ז והש"ך שפסק השו"ע – "תורה שבכתב כולה" היינו כל התנ"ך. אולם הש"ך סבור שאי קיום הדבר נעוץ בהסתמך על דעת ר"ת גבי חיוב ישלש תלמודו במקרא במשנה ובתלמוד המתקיים ע"י תלמוד בבלי הבלול משולש, ואף כאן המקרא בלול בתלמוד, ע"ש. וטענת האחרונים החולקים, שלא לזה כיוון ר"ת, אלא על עצם הנושא של ישלש המתקיים בתלמוד בבלי, אך אינו עניין לחיוב של ללמד בנו מקרא, שכן לימוד וידעית התורה הוא חיוב לכשעצמו (וכמבואר), שלא ניתן לקנות ידיעת המקרא והמשנה מהתלמוד לבדו). מתוך שהוא חולק לרבינו הש"ך את כבודו הראוי, סידר את הדברים בעל "תולדות אדם" (על רבי זלמן מוואלוז'ין תלמיד הגר"א, ומחברו – רבי יחזקאל פיור מו"ץ דווילנא, שנסתופף אף הוא בהיכלו של הגר"א) וז"ל שם פרק ג': הנה אף שרבינו בעל הש"ך חכם גדול בתורה היה ובכל בית הפסק נאמן הוא, אולם בדין זה לא הטיב לראות כי רבותיו וחביריו חולקים עליו וכל ראיותיו שהביא כמעט לסתור הנה ונכחו תעמודנה. הנה מקור דין זה הוא מותוספות (קדושין ל.) וז"ל: "ונראה לי לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקא דזמרא לומר מקרא משנה גמרא ור"ת פי' שאנו סומכין אהא דאמרינן (סנהדרין כ"ד) בבלי בלולה במקרא ובמשנה ובגמרא דגמרת בבלי בלול בכולם ע"כ. והנה חלילה לנו לומר שדעת ר"ת הוא שאין האדם צריך ללמוד מקרא כלל אלא תלמוד בבלי, וכי אפשר לומר כן, הא אמרו חכמים, הובא בילקוט שמעוני על מקרא (שמות ל"א, י"ח) "ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדות וגו'. ועל מקרא (שה"ש ד', י"א) נופת טטופנה שפתותיך כלה וגו'. אמר רב הונא אמר ריש לקיש מה הכלה הזאת מתקשטת בכ"ד קשטין ואם חסר א' ממנה אינו כלום. כך תלמיד חכם צריך להיות בקי בארבעה ועשרים ספרים, ואם חסר אחד ממנו אינו כלום. וכן הוא אומר ויתן אל משה ככלתו וגו'. ואם לא ילמוד מקרא כלל

איך יהיה מקושט בכ"ד ספרים, והמקראות הבלולים בש"ס אחת הנה ואחת הנה, לא יועילו למי שלא למד מקרא על הסדר כמבואר לכל מבין עם תלמיד, וקישוט כזה לא תואר ולא הדר לו, כי לפעמים אינו מביא הש"ס מפרשה שלמה כי אם מקרא אחד, ואם לא ידע ענין הפרשה כולה אי אפשר לעמוד על עומק דברי הש"ס או לפלפל בדבריהם בדרך אמת...

אי"כ אפוא איך יעלה על הדעת שדעת רבינו תם הוא שאין צריך האדם ללמוד מקרא כסדר והוא נפטר ידי חובתו בלימוד המקראות הבלולות בש"ס, אמנם האמת עד לעצמו כי לא עלה על דעת רבינו תם מעולם דבר זה וגם דעתו הוא שעכ"פ צריך האדם לדעת כל המקרא כולו כמו ששינוי משנה שלמה: 'הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה וכו' שפירוש, בהיותו בן חמש שנים – מכניסים אותו ללמוד המקרא תורה נביאים וכתובים ומלמדים אותו דקדוק הלשון. בן עשר שנים למשנה – מוסיפין ללמוד עמו ששה סדרי משנה שהיא תורה שבע"פ. ולא שמעשר ואילך לא יעסוק עוד במקרא חלילה, כי גם עד זקנה ושיבה אל יעזבנה, והמקרא שורש למשנה ולתלמוד ולבינה ודעת, והסר ממנה כפורש מן החיים כי מליצות התורה וכתבי הקודש הם מים שאין להם סוף וכמעט כל עניני המשנה והתלמוד הם רק להבין מליצות התורה והנביאים.

אולם סברת רבינו תם כך הוא, אחר שלמד האדם מקרא כולה על הדרך שאמרנו וכן המשנה אין מן החיוב עוד להשליש בהן שנותיו לצאת ידי קריאת מקרא ומשנה אבל יעסוק בתלמוד בבלי הבלול במקראות ומשניות ויוצא בה מצות שלשתם.

אחר כן בינוני בספרים ומצאתי שנחני ה' בדרך אמת לכוון דעת עליון גבר גאון עולם משוש כל דור ודור הוא **רבינו ישעיהו הלוי הורוויץ** שכתב בספרו (**של"ה קפ"א**) כדברים האלה אחר שהביא דברי רבינו תם, וז"ל: 'ואף שיוצא לר"ת בתלמוד בבלי, זהו לענין כל יום ויום, מכל-מקום צריך האדם לראות שילמוד תורה נביאים וכתובים ומשנה ותלמוד, וילמוד תורה שבכתב תנ"ך כולה כסדר זה אחר זה, וכ"כ ילמוד אותם עד שיהיו שגורים לו בע"פ, וההלכה בתלמוד כל יום ויום כדי שיהיה יוצא השלשת הלמוד בכל יום' ע"כ. שוב מצאתי שאחיו החסיד גם הוא כתב כדברים האלה בהגהותיו לספר יש נוחלין וז"ל: 'וכל דברי ר"ת ז"ל הם בנוין על יסוד מאמרם ז"ל שאמרו שהאדם צריך לשלש שנותיו שליש היום במקרא ושליש היום במשנה ושליש היום בתלמוד, ע"ז אמר ר"ת ז"ל מי שמלא כרסו ממעדני המקרא ובקי בכל הכ"ד ספרי הקודש ככלה בכ"ד קישוטיה אז אין צריך לעסוק בכל יום שליש במקרא כי תלמוד בבלי בלול מן הכל, אבל חלילה להעלות על לב שלא יהיה בקי מתחילה בתנ"ך, ע"ש באורד'. והסכימו לדבריו שבעה אבירי הרועים ובתוכם ארבעה גאוני דורם רבותינו המפורסמים רבינו אפרים לונשיץ בספר עוללות אפרים, ורבינו פלך הכהן בעל הסמ"ע, ורבינו שמואל בעל חידושי הלכות מהרש"א, ורבינו יואל בעל הבתים על ארבעה הטורים. וכן פסק רבינו בעל התו"ט בהקדמתו לספרו היקר מעדני יו"ט ושנוי בהקדמתו לספרו הנחמד פלפולא חריפתא. והגאון החסיד המפורסם מוה' שאול זצ"ל אב"ד דק"ק אמשטרדם אחד ממיוחדי הגדולים אשר בדורו, כתב בספרו בנין אריאל סדר האזינו מרורות על האנשים המהפכין סדר הלימוד המקובל מאבותינו חכמי המשנה והתלמוד.

הוא הדבר אשר דברנו שכל דברי רבותיו וחביריו חולקים על דברי רבינו בעל הש"ך וכל ראיותיו שהביא ז"ל מנגדו יעמוד. על כן לא כנים הם רבים מאנשי הדור העוזבים מקור מים חיים ואינם שמים לב על המקרא ללמדם כראוי ולפעמים נעלם ממקצתם ספרים או פרשיות שלמות בספרי הנביאים אשר לא שמעו ולא ראו מעולם". עכ"ל.

הבנה זו, שתלמוד בבלי, ה'בלול' אינו פטר מלימוד מקרא ומשנה, כתב גם בעל "**נתיבות המשפט**" בצוואתו שהותיר אחריו: "**יהיה לכם שיעור קבוע בכל יום למקרא ומשנה, ואם כי אמרו חז"ל תלמוד בבלי בלול מכולם, הם כבר מלאו כרסם במקרא ומשנה**".

והיעב"ץ בתחילת ספרו "מגדל עז" (פ' ברכות שמים דף ט"ו) כתב: "וילמדנו מקרא כולו היינו תנ"ך, יפה חכ הספרדים בזה מכת האשכנזים המהפכים הסדר, ורוצים שילמוד הנער כל התורה על רגל אחת, ושיעיין הלכה בטרם יכיר לשון הקודש על בוריו. ואיך יעלה על הדעת להכנס לאחר פנימיות התורה שמתגלים בתורה שבע"פ אם לא נמסרו לו מפתחות החיצוניות, שהן פשטי המקראות, שבהכרח צריך להקדימם, **ודברי הש"ך** (יו"ד סי' רמ"ה שדי לילד עם חומש בלבד) אינם נראין כלל, כבודו במקומו מונח". ע"כ.

עלויות ומורדות בהעמדת לימוד המקרא בעבר, וסיבתן.

הסיבות, שגרמו במשך הדורות להתרופפות לימוד המקרא במקומות שונים, ובפרט בקרב תשב"ר, לא נבעו מתוך רצון לקבוע כך 'לכתחילה', אלא נסובו בעיקר מתוך מצב של 'בדיעבד' בחינת עת לעשות לה' וגו'. אם מחמת הרדיפות הרבות וכל הגזירות והטלטולים ששבענו בכל מקומות פזורותנו עד כי לא ידע איש מה ילד יום ולהיכן יתנוודדו בניו, כמו גם דקדוקי עניות שהביאו נערים רבים לצאת ולעסוק במלאכה, שכל אלו עוררו את החשש שלא ילמד הנער גמרא כלל ולא ידע את בסיסי ההלכות שבתלמוד אם לא יקנו לו זאת בשנות הילדות, ע"כ ביכרו זאת תחת לימוד המקרא. נוסף לכך תקופת ההשכלה ששלחו ידיהם אל הקודש והיה צורך להבדל מהם ורבים וטובים מנעו עצמם בשל כך מהעיסוק במקרא.

למרות סיבות אלו, ידענו על זעקתם הגדולה של חבל חכמים, בראשם כידוע, המהר"ל שנהם את נהמת לבו בכדי להשיב את לימוד המקרא וכלל צורת לימוד תשב"ר למכונה. וכהנה עוד מראשי אלופי ישראל במרוצת הדורות, שביקשו לתקן ולהעמיד סדר לימוד תשב"ר כדינו ובהתאם להדרכת חז"ל: בן חמש למקרא ובן עשר למשנה.

יחד עם זאת, היו מקומות שהנושא היה מתוקן ולימוד המקרא עמד על מכונו. מלבד בתי המדרש של תלמידי הגר"א שהקפידו על קביעות במקרא¹⁵, וכן בישיבת וואלוז'ין שנוסדה ע"פ רוחו¹⁶, ועוד כהנה

ואפשר שאף הש"ך עצמו לא בא להעמיד כך את צורת המצווה מלכתחילה, אלא למצוא סמך ומקום למנהג שפשה. ומ"מ כבר עמד אחריו הגר"א – והעמיד צורת המצווה כמאמרה, כפי המובא להלן עדות בניו בהקדמתם לשו"ע: "למד דעת את העם, וחזקם ואמצם, שילמדו בסדר נכון שלא ימעדו רגליהם, בראשונה הזהיר להיות בקי בראשונה כל כ"ד ספרים עם הנקודות והטעמים ערוכים בכל ושמורים".

¹⁵ הגר"א כידוע קבע את לימוד המקרא בבית מדרשו, כמש"כ בניו: "ולהשלים את בני דורו, יסד בית מלא תורה, להיות אנשי תמיד עומדים על משמרתם סביב לשולחן ה' דשנים ורעננים ממקרא, משנה וגמרא". והמשיכו בהקפדה זו כל תלמידיו אחריו. לדוגמא, בתקנות "קלויז הגר"א" שם נמשכה ישיבתם אחר פטירת הגר"א בראשות אחדים מתלמידיו מופיעה התקנה: "ובין מנחה למעריב מחויבים ללמוד מקרא בכינופיא".

בתקופות קדומות או מאוחרות בעמנו שלא הניחו מלידע את המקרא ולקבוע לו עיתים, הרי שגם בקרב תשב"ר מצינו שהנושא היה מתוקן ועומד על תפארתו. אם-זה תלמודי-תורה בארצות איטליה, או הידוע יותר זה הת"ת הגדול באמסטרדם בו למדו כסדר חז"ל, אשר חכמים שבקרו שם והתפעמו מידיעת הילדים ביקשו לעורר ולהעתיק מתכונת זו ליתר הגולה¹⁷, ועד לדורות האחרונים במקומות שונים, דוגמא לכך היא

(הובא ב"ישורון" כ"א עמ' תשצ"ה) וכן בבתי המדרש של תלמידי הגר"א משעלו לארץ ישראל, בתיאור ביהמ"ד בצפת נאמר: "גם מנהג הפרושים דשם שבכל יום ויום אחר התפלה מגיד הרב ר' ישראל בע"מ ס' ת"ק (=רבי ישראל משקלוב) **דף גמרא ופרשה חומש** עם פי' רש"י" ("יקורות העתים ח"ב). ובאגרת בו מספרים על התיישבותם בירושלים: "ב"ה יושבים אנחנו בחבורה להגות בשיעור קבוע ביום ובלילה **במקרא ובגמ' ופוסקים** ואיש לרעהו יאמר חזק" ("ירושלים" עמ' 112).

¹⁶ רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל המשגיח דמיר בדבריו בהקדמת ספרו דעת תורה בראשית (המובאים להלן) כותב: **"והגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל אמנם קבע בישיבתו לימוד המקרא בכל יום ויום"**. רבי חיים אף מסר שיעור מדי יום במקרא לבני הישיבה ובני המקום ("תולדות בית ה' בוולוז'ין עמ' 19) בתיאור של אחד מחניכי וואלוז'ין ר"א קופרניק, מספר על שיעור המקרא בהיכל הישיבה של הגאון **רבי יצחק מוולוז'ין** זצ"ל בנו וממשיך דרכו של הגר"ח, וז"ל: "עד היום לא אשכח רגשת העונג, בכל יום ויום ראיתי את הגאון רבי יצחק ז"ל, הקדוש הנאור והנעלה על כל בני דורו, **יורה לנו בבוקר בבוקר הפרשה מפרשת השבוע, על דרך פשוטו של מקרא**" (האסיף, תרמ"ב עמ' 240). לאחריו, **הנצי"ב** היה אומר שיעור במקרא מדי יום בהיכל הישיבה **במשך שעה** (תולדות בית ה' בוולוז'ין עמ' 67) ב"קדמת העמק" הקדמה לביאורו על התורה אות ה', כותב הנצי"ב אודות שיעור זה: "יוכות הרבים עמדה לי **שפירשתי בכל יום הפרשה לפני היושבים לפני ה'**, בית התלמוד עץ החיים אשר נטע אביר הרועים הגאון מוהר"ח זצ"ל". (מצאין זאת בנו בספר "רבן של ישראל": "גם תורה שבכתב לימד את תלמידיו בכל יום ויום, שבתות ומועדים בכלל" בהמשך דבריו מספר שהיה מוכיח תלמיד אם פגש בו שאינו יודע פסוק כהלכה). במאמרו על הישיבות ברוסיה כותב רבי יחיאל יעקב וויינברג זצ"ל בעל "שרידי אש" את דרכה של ישיבת וולוז'ין (פרסמו באחד מכתביו"ע והובא בספר כתבי הרב וויינברג ח"ב עמ' ריו) **"בישיבת וואלוז'ין הנהיגו את לימוד התנ"ך. רבי חיים בעצמו למד בכל יום לבני הישיבה פרשה חומש, ומנהג זה נשאר בוואלוז'ין גם בימי הגאון הנצי"ב, את מסכת הש"ס למדו על הסדר, פתחו במסכת ברכות וסיימו במסכת נדה"**. (וב"כתר ראש" – הוראות ר"ח מוולוז'ין, אות נ"ח: "תנ"ך ללמוד עם פי' רש"י ומצודת דוד ומצודת ציון, ורד"ק, אך כל זה אינו מעכב, ושלא לדרוש אחרי פירושים שונים שזה בכלל מאחז"ל מנעו בניכם מן ההגיון").

¹⁷ רבי שבתי שפטייל הורביץ זצ"ל אב"ד פרנקפורט ופוזנא (בנו של השל"ה, ומחכמי אותו הדור) כותב בספרו "ווי העמודים" (עמוד התורה פי"ה): **"חי ראשי בזכרי נחתכו בני מעי בעוברי מפרנקפורט לק"ק פוזנא, הלכתי דרך הים ועברתי בק"ק אמסטרדם, ומצאתי שמה אנשים חשובים והרבה תלמידי חכמים מהם, והייתי בבתי מדרשות שלהם אשר לכל אחד מחיצה בפני"ע, ראיתי שהקטנים לומדים המקרא מבראשית ועד לעיני כל ישראל ואחר כך כל הכ"ד [ספרים] ואחר כך כל המשניות, וכשנעשה גדול אז מתחיל ללמוד גפ"ת, וגדלו והצליחו גם עשו פרי ואנוכי בכיתי על זה למה ועל מה לא יעשה כן בארצנו, הלואי שיתפשט המנהג הזה בכל תפוצות ישראל, ומה יזיק בזה שימלא כרסו במקרא ובמשנה עד שיהיה בן י"ג שנים ואחר כך יתחיל ללמוד התלמוד, כי בודאי בשנה אחת יגיע לתכלית ולכמה מעלות טובות למקום בחריפות התלמוד, מה שאין כן**

פינת יקרת – מקרא

עדותו הנאמנה של רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל ממיר, המביא בהקדמת ספרו "דעת תורה": **"אני עודני זוכר איך שלפנים בישראל, היה כל ילד אצל מלמדו לומד וחוזר במקרא כמאה פעמים, וגם כל הבחינות על התלמידים, היו בזה אם בקיאים הם בתורה ובנביאים ובכתובים, ועכשיו לדאבונו הרבה מדלגים כל זה ובאים תיכף ללימוד הגמרא, ונשארים בזה לקויים מאוד באמונה וחסרים כל ההתחלה, כל היסוד, בבנין ושכלול כל קומתם"**.

מכל מקום, גם מי שראה כצורך שעה להמעט מלימוד המקרא, בוודאי לא ראה זאת כצורך דורות. ומעת שצל החשש אינו מאיים, הרי ששבה ההלכה ומזדקרת שחייב אדם ללמד את בנו תורה שבכתב כולה, ומשנה במקומה עומדת: בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, וכו'.

בלימוד דידן בכמה שנים. חי ראשי באם יתאספו ראשי גאוני ארץ יחד ויעשו תיקון וסדר הלימוד בסדר הזה, להיות ליסוד מוסד ולחק עולם ולא יעבור, אין ספק שחפץ ה' בידינו יצליח והלבבות יהיו מחוודים בתורת אמת ביתר שאת ויתר עוז והגאולה תקרב בזמן קריב".

בעל הפירוש הנודע "שפתי חכמים" על פרש"י, ה"ה רבי שבתי בס זצ"ל פקד את המקום ומתארו בהקדמת ספרו "שפתי ישנים" וכותב בין השאר: **"ושם ראיתי בני ענק, ילדים רכים קטנים כחגבים, וגדיים נעשו תיישים והיו בעיני כענקים לרוב בקיאותם בכל המקרא ובחכמת הדקדוק... ואשרי עין ראתה כל אלה. ולשמוע און תאבה נפשי ואמרתי, אוי לי אם לא אומר אוי לי אם אומר, שלא יאמרו לי מי שמך לאיש כו"**. בספר "בנאות דשא" תוכחות ומוסר לרבי שלמה אדאחק זצ"ל מעורר על לימוד נכון של תורה שבכתב ואח"כ בע"פ כפי הנעשה באמסטרדם "שמקטנים ועד גדולים יודעים כ"ד ספרים בחיתוך אותיות ומלא פום רפא ודגש וטעמי דקדוק האותיות, כי ממש הם עמודי התורה".

רבי לייב סג"ל זצ"ל – חתן בנו של הטי"ז ומח"ס "תיקון השולחן" אחר שפקד את המקום הריץ אגרת ל"ועד ארבע הארצות", שיתקנו כזאת בכל קהלות ישראל ואישרו לו החכמים ראשי הועד להדפיס ולהפיץ את אגרתו, כפי שמספר בהקדמת ספרו הנ"ל: **"נהירנא כד הוינא טליא, הייתי באיטליה, ועתה כישן נרדם פה ק"ק אמשטרדם, בישיבה רמה ושם העיר ה' שמה, וראיתי שם הנהגה טובה וישרה לפני האלוקים בעמוד התורה, אין ערוך אליהם אגידה ואדברה, קצר המצע מהשתרע, ומאז לא נחתי עד שאגרת שלומים חברתי, ולפני שולחן הטהור דארבע ארצות פולין מסרתי, והתוכן האגרת שיתקנו הגאונים הרבנים ומנהיגי הרוזנים שיהי בכל קהילה חברה של ת"ת בבית המדרש לפני ולפנים. וילמדו שם בי עשרה תנ"ך כסדר, ומשניות, גמפ"ת ופוסקים כסדר. ונתנו לי הגאונים רשות, את האגרת הזאת להביא לדפוס, אך העקר חסר וכו' וגם כי כסף אפס"**.

יוצר האדם תיאם עבורו את מזונו: בן חמש למקרא בן עשר למשנה

הנה, כל חפצו של הקב"ה, שתהיה תורתו נטועה בלבות עם סגולתו. אך כמובן, שלא ברגע אחד יכול האדם לתקוע את התורה בשלמותה בלבו, שכן מעת שנולד ועד שגדל, מתפתח הוא שלב אחר שלב, ולא מה שיכול ללמוד בגיל בוגר יוכל גם ללמוד בגיל הרך. ומאידך, מה שלומד בגיל מבוגר אינו משתמר באותה מדה שמשתמרת הגירסא דינקותא.

מיהו אפוא אשר ברא את האדם, את נפשו ואת שכלו וקבע את שלבי התפתחותם, הלא הקב"ה בעצמו. בהתאם לכך, הורה לנו נותן התורה ויוצר האדם את הסדר הנכון המקביל בין הצדדים, ולפיכך קבע בתורתו ע"י החכמים את סוג המזון התורני המתאים לכל גיל: **"בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לתלמוד"**.

ואכן, כאשר נסתכל במבט הישר, נבחין נכוחה כיצד הכוונת התורה הולמת את התפתחות הילד, את מבנה נפשו, מוחו, שכלו וכלי הלמידה שלו. הן מבחינת יתרונו, דהיינו מסוגלות ויכולות שיש לילד על-פני האדם המבוגר. והן מבחינת מוגבלותו, מחמת כלי ההבנה השכליים שטרם הבשילו דיים.

והתוצאה אפוא, מיצוי מירב יכולותיו האמיתיות והייחודיות של הילד ולא החנקתן וכבישתן. ומאידך, אין הוא נדחק להצליח דווקא במקום בו הוא מוגבל.

פרי ההקבלה בין התוכן הלימודי לבין יכולות הילד – ידיעה מופלאה במקרא,

שמחה בלימוד וקניית כל התשתית של התורה

הנה, שנות הילדות מגיל חמש עד עשר, כה מתאימות הן עבור הילד לקלוט היטב את פשוטי המקראות, לספוג אל קרביו, להפנים ולחוות את

פינת יקרת – מקרא

כל המסר של המקרא ולקבל באופן טבעי את כל הבסיס של התורה.

מבחינת יכולתו ומסוגלותו, עם שינון נכון, בחמש שנים הללו הוא יכול ללמוד את כל כ"ד כתבי הקודש, להבינם בהבנה הנצרכת והבסיסית ולדעת אותם עד שיהיו שגורים על לשונו כמעט בע"פ, דבר שבגיל מאוחר המלאכה קשה שבעתיים.

ומאידך, בשנים אלו, הוא טרם בשל דיו בכדי לעסוק באיבעיות, בפירוקים ובדיוקים. בשלב זה כל-עוד אינו כשיר לכך, הרי שהתועלת מוטלת בספק רב, ומנגד, ההפסד הוא וודאי. התכנית ההולמת ביותר את תכונתו וגורמת לו להתחבר כראוי ללימודו, למצות את יכולותיו ולהבנות נכון, זהו האופן האמור – השינון והגירסא של פסוקי התורה והבנתם ע"ד הפשט. כך הוא יונק את התורה, בצורה הטבעית והבריאה, כלשונה וכצורתה כפי שכתבה מלך מלכי המלכים. היא נמסכת בנשמתו, הוא מפנים היטב את מסריה ומזין את נפשו מערכיה. על לוח לבו – הדומה לניר חדש, נחרטים עתה כל שרשי התורה, כל עיקרי היהדות, כל יסודות המצוות, כמו גם כל מוסרי הנביאים והכתובים.

בעתיד, הנכסים הללו יעמדו לו כנכסי צאן ברזל בלימוד המשנה והגמרא ובכלל בכל אורחות חייו. אך עתה, אל לנו לאבד ממנו את הנכסים היקרים הללו. זוהי אבידה שאין לה תמורה! אם נמנע מלהעניק לילד בשנים הללו את כל יסוד תורת ה' – דהיינו כ"ד כתבי הקודש, כלשונם וכפשטיה דקרא, ותחת זאת נעמיס עליו דין-ודברים של קושיות ואיבעיות שאינו בשל להבין בהם את הדבר לאשורו, הרי שבכך אנו עושים לילד זה עוול.

כך הם פני הדברים במבחן המציאות, שכאשר ילד למד לפי ההכוונה התורנית של חז"ל – **הוא יותר שמח בתלמודו, הוא יותר אוהב את התורה.** ומדוע זה כך? משום שנשמתו מקבלת את מזון התורה הנצרך לה, באופן התואם את תבניתה.

פינת יקרת – מקרא

מבנה המשנה תואם את מבנה הילד בן העשר ומעלה.

והתוצאה, קניית ידע מקיף בכל יסודות תושבע"פ

כך גם לגבי לימוד המשנה. המשנה יש בה כבר יותר מורכבות מאשר המקרא וילד טרם הגיעו לגיל עשר, בדרך-כלל חסר את הכלים להבין המשניות על בורין ולחרוט בזיכרונו את הנתונים הרבים. את הכלים לכך הוא מקבל באופן טבעי עם התפתחותו בהגיעו לגיל עשר. מעתה, הוא יגלה יכולת מופלאה לצבור ידע, שכן בכחו עתה להכיל נתונים מסוג זה, גם אם הם בהיקף רב, ולהבינם בהבנה הנדרשת.

סוג הלימוד ההולם את הילד כבן העשר ומעלה, אינו פלפלות בסברות, אלא נתונים מוצקים, פסקאות מוגדרות, מלווים בהסבר ממוקד, המבהיר וממצה את הנושא. וכך הלא מבנה המשנה – פסקאות פסקאות המקיפות את כל עיקרי הדינים וההלכות שבתורה. הילד מקבל את דברי המשנה כמו עשרת הדברות, נתון אחר נתון, משנה אחר משנה, הוא משנן זאת עד ששגורים על לשונו ושמח עם הידיעות שקנה. בצורה זו, גם ההבנה שלו מתפתחת בצורה יותר בריאה, כי מתרגל לבהירות ולא לאי-בהירות, וגם הוא מגיע להישג רב של קנייני נצח, בכך שצובר ידיעה מרובה ומקיפה בכל יסודות תורה שבעל-פה.

הסעד להבנת התלמוד בצורה ההולמת – לימודו בגיל הנכון

אחר קניית מטעני המקרא והמשנה

בהגיעו לשלב לימוד התלמוד, באופן טבעי מוחו מתחיל לעשות היקשים. בשונה מהילד רך השנים, מעתה הוא אכן יבין את המובן לו ולא רק 'יאלץ להבין' את אשר אינו מובן לו. שכן מעצם תכונותיו ויכולת הלמידה שהבשילה בו בגיל זה, ובזכות המטענים שצבר, הוא מעצמו כבר מדמה בין הנתונים או מבחין ביתר דקות בהבדל ביניהם, מהפך בהם ודורש יותר לעמוד על הבנתם ועל צדדיהם. (שזהו תחום ה"תלמוד"). כך

ש'עומק המושג' כבר תואם יותר את יכולתו של המשיג והוא חש מזוהה עם הקושיא, עם התירוץ ועם כל המשא ומתן והדברים יותר מתיישבים על לבו.

דבר פשוט הוא, שמי שנכנס ללימוד הגמרא, אחר שלמד היטב את המקרא ושינן היטב את המשנה, הרי שהוא בא עם בסיס איתן ורגליו עומדות מוצקות. יש לו היכרות קרובה עם נושאים רבים במקצועות התורה ומגיע עם כל הרקע החיוני. כשהוא לומד סוגיא הוא מכיר היטב את הפסוקים הנדרשים בגמרא, הם כתובים על לוח לבו. הוא רואה בעיניו את השורש, את אבני היסוד, עליהם נבנית כל סוגיא וסוגיא. יש לו גם תמונה כוללתית כתוצאה מהמשניות שלמד. הוא לומד עתה סוגיא של "מחיצה" למשל, אין זה מושג חדש ועלום עבורו, אלא הוא מכיר זאת כבר ממסכתות כלאים, שבת, עירובין, סוכה, בבא-בתרא ואהלות. ועוד כהנה דוגמאות אין-ספור. מכוח הבקיאיות במשניות, ההבנה בתלמוד תהיה יותר נכונה, וגם ההבחנות שלו תהיינה יותר אמיתיות¹⁸. כך

¹⁸ וכפי האמור בגמ' (סנהדרין מ"ב ע"א): **"במי אתה מוצא מלחמתה של תורה - במי שיש בידו חבילות של משנה"**. ופרש"י שם: **"מלחמתה של תורה** - הוריותיה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה, לא כאדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות ובריות הרבה כי מהיכן יתגלה הסוד, אלא בבעל משניות הרבה שאם יצטרך לו טעם בכאן ילמדנו מתוך משנה אחרת, או אם יקשה לו דבר על דבר - יבין מתוך משניות הרבה שבידו: הא מני - פלוני היא ששמענוהו במקום אחר אומר כך". וכמו"כ (תענית ח ע"א): **"אם ראית תלמיד שלימדו קשה עליו כברזל - בשביל משנתו שאינה סדורה עליו**, שנאמר 'והוא לא פנים קלקל'". ופרש"י שם: **"שלימדו קשה עליו כברזל** - שקשה לו מרוב קושיות - בשביל משנתו שאינה סדורה לו, ואינו זוכר מה כתיב בה, ולפיכך אינו יודע לפרק, אי נמי שגורסה בטעות, פוטר על החיוב ומחייב על הפטור, ומקשי עלה מדוכתא אחריתי, והכי משמע קרא: והוא לא, שאינו יודע שמועתו - מפני שפנים קלקל, שקלקל במשנה שהיא קודם לגמרא".

והגר"א בביאורו לאגדות הש"ס (ב"ב ע"ג ע"ב) כתב: **"והוא הדרה והוא זיוה של התורה שממלא כריסו בתחלה מקרא, משנה, גמרא בבלי, ירושלמי, תוספתא, מכילתא, ספרא וספרי וכל הבריות, ואח"כ עוסק בשימוש ת"ח להסביר קראי בפלפול חברים, ועל המשנה סדר הלימוד ולומד בתחלה לידע היאך לפלפל ואינו ידוע משנה אחת כצורתה אמרו רז"ל חמרא אזיל למבעי ליה קרנא וכו"**.

עוד בעניין קדימותה של המשנה ללימוד הגמרא, כתב הגר"א (ביאורי אגדות בכורות ח, ב): **"כי צריך קודם ללמוד המתניתין, ואע"פ שאינו יודע לפרש המתניתין, ילמד כולו ואחר-כך ילך לגמרא"**.

על עצם לימוד המשנה וגודל חומרת היחס שמייחסת התורה למי שמתעלם מלימוד המשנה, למדים אנו מן האמור בגמרא (סנהדרין צט, ע"א) המפרשת מהו **"כי דבר ה' בזה"** - **"רבי נתן אומר כל מי שאינו משגיח על**

שהמקרא והמשנה שלמד וחזר ושינן, מלבד שהם נכס עצום לכשעצמם, הרי שהם הכשירו עבורו את הקרקע והם שחידדוהו להבין כראוי צורתא דשמעתתא.¹⁹

נחיצות המקרא לבנין הנפש הישראלית

מסריו של הקב"ה נפרסים על פני כל התנ"ך וחודרים אל הנפש

בנוסף לכל זאת, הן המקרא מכיל כאמור את כלל המסר של הקב"ה לעמו. כאשר ילד גדל על המקרא, כמו-גם כל אדם הדבק במקרא, הוא יונק את כל יהדותו, כצורתה וכתבניתה, מפי מחוללה ויוצרה.

והרי כל אב, כל מחנך, חפץ וודאי להעביר כראוי את מסר היהדות לבניו או תלמידיו ולא יניח מלנקוט באמצעים כאלו ואחרים, המסייעים למטרה עיקרית וקדושה זו.

המשנה". ופרש"י: "המשנה – זה שעושה כמו שאינה עיקר". יש לציין שפשטות הגדרת 'משנה' בחז"ל, כולל את כל פסקי התנאים, דהיינו גם התוספתא.

¹⁹ ראה גם מש"כ הגר"א בביאורי אגדות (ב"ק צב, ע"ב) על הנאמר בגמ' גבי אכילת פת שחרית: "שיתין רהוטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך" (שישים רצים ירוצו ולא ישיגו את האיש שאכל פתו בבוקר) ומבאר הגר"א את המסר הטמון באכילת פת הבוקר – הבאה להמשיל את האדם שאכל בילדותו לחמה של תורה באופן הנכון, לעומת אלו שלא אכלוהו. וז"ל: "וז"ש למעלה ס' רהוטי רהיט כו', ר"ל למי שלמד בילדותו כמ"ש 'הילדות והשחרות', וכמ"ש 'הלומד ילד למה הוא דומה' כו' 'הלומד זקן' כו', ואמר ס' רהוטי כו' **כי בן חמש למקרא ועשר למשנה** וט"ו לגמרא, והלומד בעת השנוי אפילו כל השיתין כו' לא יוכלו להשיגו".

יש לציין בזאת, נקודה אותה הבהיר בדבריו מורינן זצ"ל: הגילאים השנויים במשנה, הם וודאי דבר מוכרח, אך עם-זאת יש לדעת שכאשר חז"ל סוללים דרך לעם ישראל, הרי שמדברים על הרוב המכריע של הילדים. ומי שמופלג בחריפותו, אמנם חייב ודאי ללמוד את המקרא והמשנה, כפי הסדר הנכון, אך אין זה בהכרח בצמוד לגילאים השנויים. וכן עולה מהרמח"ל. (והלא רבינו הגר"א עצמו בגיל עשר עבר כבר על כל הי"עץ חיים", הוא ברא גולם ע"פ ספר יצירה לפני גיל בר מצווה ובגיל שש וחצי כבר אמר דרוש בביה"כ הגדול בוויילנא שהפליא את כל השומעים).

פינת יקרת – מקרא

אך אמצעי אחד יש, הגדול מכל האמצעים. והוא, ליקח את אותו ספר כביר אשר שיגר הקב"ה לעם בחירו, ולהשימו בפייהם של הילדים. הקב"ה הוא הבלבל הטוב ביותר מכל הסופרים ודבריו חודרים אל הלבבות.

בתוך ספר המקרא, קיפל הקב"ה את כל המסרים ההכרחיים והחיוניים לחיינו כאן ולחיי הנצח שלנו. ולא בחרט אנוש, אלא מתוך הבעה אלוקית כביכול, שהשפעתה על נפשנו היא ההשפעה הנחרצת ביותר. הוא פרס את המסרים הללו על פני עשרים וארבעה חלקיו של הספר, השרישם בקרב הפסוקים, נָטַעם בתוך המילים, הטמיעם בתוככי הסיפורים, השמיעם מתוך הציוויים, האזהרות, החוקים והמשפטים, שזר אותם בתוך כל המאורעות המתוארים בהשתלשלותם, והביאם לידי ביטוי רב-עוצמה בהשימם בפי עבדיו הנביאים.

הילד חווה מוחשית את תוכן המקרא ומאורעותיו, המטביעים בו את חותמם

המקרא, מוליך את האדם ישירות אל תוך המציאות. הילד, שעה שמשנן היטב את המקרא, כמו צועד בתוך המאורעות, מעת אשר ברא הקב"ה את העולם ולאחר מכן כשמתוך כל האנושות בחר באברהם אבינו שמסר נפש לקיים רצון ה', הוא חי את דמותו ודמותם של יצחק ויעקב ובניו אחריו. ואחר זאת את שעבוד מצרים, הבטחת הקב"ה למשה על גאולת מצרים, היציאה ביד רמה ושינוי כל סדרי הטבע למעננו, המעמד הנשגב של מתן תורה ושמיעת קול אלוקים מתוך האש, ההליכה במדבר על ניסיה ומאורעותיה, בניית משכן לה' החפץ לשכון בתוכנו, הכניסה לארץ ישראל המובטחת שכה משתבחת בתורה, תקופת השופטים ומצבי שלום ומלחמה כתוצאה ממעשינו, תקופת שמואל הנביא והמלכת שאול ואיבוד המלוכה בגלל דבר אחד שלא ביצע כמצווה, מלכות בית דוד ושלמה ובניין בית לה' אלוקינו ותפלתו הנשגבה של שלמה, כל תקופת המלכים על כלל העליות והמורדות של עם ישראל, התוכחות של נביאי ה' המטיפים להישמע לכל דברי ה' כמו גם כל הבטחות הגאולה והנחמה, כמיהתו

וכיסופיו של דוד לאלוקיו המביע זאת במזמוריו, ועוד כהנה וכהנה רבות במקרא למן תחילת בראשית ועד לסוף דברי הימים שכמובן לא ניתן לתארם ביעף, אשר את כל זאת הילד חי כמו ארע לא מכבר.

חיבור פנימי אל דמויות הענק שבתורה ואל דבריהם

כך גם דמותם של האבות, של משה רבינו ושל כל נביאי ישראל, נקבעים בלבו והם מושא להערצתו. המרחק בן אלפי השנים לא מהווה עבורו ריחוק אלא הוא חש קרוב אל כל הדברים אשר יצאו מפיהם וכמו מביט בעיניו על מעשיהם ואל דבריהם. הרי כל יומו, מבוקר עד ערב, סובב סביב ספריהם. הוא מחובר בחיבור עז לספרו של משה רבינו ולספריהם של ישעיהו הנביא וירמיהו הנביא וכל יתר הנביאים. הלא כחצי שנה רצופה הוא חי ללא הרף במחיצתו של שמואל הרמתי, עוד כחצי שנה נסמך על שולחנו של ישעיהו הנביא, נשם את דבר ה' שבפיו, שתה בצמא את נבואותיו ונחמותיו ושיננס השכם והערב, כחצי שנה הוא למד תהילים וחי עם דוד המלך, זיהה את עצמו כחלק מה'מפלגה' של דוד העומד מול צרותיו ומחלה פני אלוקיו בתשוקה, וכך יתר ספרי הנביאים והכתובים אותם שינן לרוב וכל יומו חג סביב דבר האלוקים היוצא מפיהם.

מכלול הפרטים שבמקרא מתאחדים בנפש הלומד ומשרישים בו את אהבת ה'

כאשר הגירסא דינקותא הנחקקת בעומק הלב, סובבת חמש שנים רצופות סביב חמשה חומשי התורה וסביב הנביאים והכתובים, אזי כל הפרטים והמאורעות שבמקרא, ניצבות למול העיניים כחוליות בשרשרת אחת הממחישה את גודל אהבת ה' לישראל. הילד עצמו חש כחוליה בתוך השרשרת הזו, וכשהוא רואה למול עיניו את מעשי ה', באופן טבעי נוצרה בו ההתלהבות – הן הקב"ה בקע לנו את הים והגיז לנו את השלו והוריד לנו את המן, משום שהוא אוהב אותנו, חפץ בנו ורוצה אותנו ומשנה סדרי בראשית עבורנו. מתן תורה וקריעת ים-סוף אינם מאורעות מופשטים אי שם בגנזכי ההיסטוריה, אלא מציאות קיימת ששיננה שוב ושוב וכמו היה

פינת יקרת – מקרא

בתוכם. לכשיזכיר מדי יום בק"ש את יציאת מצרים, המאורעות עולים מאליהם ומקשרים אותו יותר להקב"ה.

הן קשה לקבוע אהבה בלב לדבר שאין מכירים אותו, וכיצד א"כ אנו מכירים את הקב"ה, הרי הוא עצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל ואין אנו עוסקים אלא ברצונו ובמעשיו. אלא שעה שאנו חשים את כל מעשיו אשר עשה למעננו, בכך גוברת האהבה אליו. אנו מכירים אותו דרך חיי האבות, דרך יציאת מצרים, דרך מתן תורה, דרך המן, דרך שבת, דרך משה ואהרן ומרים ושבעים זקנים, דרך הנביאים, דרך תשוקתו של דוד וחכמתו של שלמה, דרך הצטיירות כל אותם צבעים שהתורה מייחסת להקב"ה.

כאשר אדם יונק את המקרא כראוי, מתלכדים אל תודעתו כל הפרטים הללו, פרט מתווסף לפרט וחלק חובר לחלק, עד אשר כל אותם צבעים מצטרפים לכדי תמונה אחת של מציאותו השלימה והנוראה של הקב"ה! מבלי שיזקק האדם לנבור ולדלות פרט כזה או פרט אחר, מפעמת בקרבו מציאות זו, כמציאות אחת שלמה, החיה ותוססת בקרבו.

הא למה זה דומה, לאדם שהכיר את ה"חפץ חיים" ובשעה שמזכירים לו את השם ה"חפץ חיים" הוא אינו נעצר על כוונת הפרטים – האם זה שחיבר את "שמירת הלשון", או זה שחיבר את ה"משנה ברורה", או זה שנסע בכל אירופה להרבות שלום ולחזק קדשי ישראל, אלא ברגע שמזכירים את השם: ה"חפץ חיים"! בו בעת מצטרפים כל הנתונים הללו ומצטיירים למול עיניו כשלמות אחת. כן האדם הסופג את המקרא, כל השלמויות שמייחסת התורה להקב"ה וכל גודל אהבתו אלינו הבוקעת מן התורה נביאים וכתובים, וכל הקשר שלו עמנו הבא לביטוי בחייהם של האבות, בחייו של משה רבינו, של שמואל הרמתי ודוד המלך, בדבריהם של ישעיהו, ירמיהו, יחזקאל וכל הנביאים, כל אלו מצטיירים לפניו בסקירה אחת.

פינת יקרת – מקרא

אם, להבדיל, מעלים בפני אי-מי בעולם את שמו של נפוליון, גם כאן אין צורך לפרש הכוונה לזה שנלחם עם רוסיה או זה שכבש מדינה פלונית ומדינה אחרת, אלא מיד מצטייר לפניו זזה איש נורא בצרפת. במחשבה אחת מופיעים כל הנתונים ואז או שמתלהב ממנו או שאינו מתלהב, אבל הקב"ה אי-אפשר שלא להתלהב ממנו. לא יתכן שלא לרצות להיות עבדי המלך שעה שמשיבים אל הלב ומשננים שוב ושוב את אגרת המלוכה, ממנה מתאחד המסר – כמה גדול ונורא הוא המלך, כמה הוא רוצה אותנו וכמה פועל פעל למעננו.

המקרא קובע בלב את תודעת היהדות באופן שאין לו תחליף

התנ"ך, לא נועד לספק 'אינפורמציה' של סיפורי היסטוריה גרידא, אלא כל ה'אינפורמציה' הזו נכתבה ע"י הקב"ה בכדי להחדיר בלבבות עם קודש את כל המסר שלו. וממילא זו הצורה הטבעית לקבוע בלב את שרשי האהבה והיראה להקב"ה. שכן הם מתגבשים ונרקמים מתוך 'ספר המסרים' של הקב"ה.

ילד הגדל על המקרא, וכל מי המחובר אל המקרא, הוא מקבל את המסרים הללו באופן טבעי, בצורה הישירה ולא עקיפה או מלאכותית, מכלי ראשון ולא כלי שלישי ורביעי. כך הוא יותר מכיר את מגמת הקב"ה בעולם, כי כל תיאורי העבר שבמקרא וכל הבטחות העתיד, נשמעות באוזניו כאמירה אלוקית מתמשכת – אהבתי אתכם ואתם כל היעד שלי. הוא באמת שמח שמחה פנימית על עצם היותו יהודי בן לעם סגולה, כי מהדהד בלבו המסר הבוקע מכל פינה במקרא מהי גודל מעלתו של העם שזכה להיבחר ע"י הקב"ה. אמונתו גם מתבססת בצורה איתנה, כי ריבוי הפרטים שבמקרא הם עבורו חלקי פאזל המצטרפים לתמונה אחת שלא ניתן לערער עליה. הבטחון שלו יותר מוצק, כי המקרא החדיר לו שהקב"ה מנהיג את העולם תדיר, עיניו הם הרואות כיצד כל המאורעות שבמקרא נעשו מתוך כוונת מסובב. ציפייתו לישועה היא דבר ממשי ולא

פינת יקרת – מקרא

תיאורטי, כי כל הנביאים הפיחו בקרבם את התקווה והציפייה לכל הטוב המובטח לעם ישראל, ומדבריהם הוא למד כי התכנית הבלעדית של הקב"ה היא להיטיב לעמו ולשכון בתוכם במקום אשר בחר. עיניו צופיות לאותו רגע נכסף שנכון יהיה בית ה' בראש כל ההרים, כי זו הרוח הנושבת אל לבו מתוך הפסוקים, אשר לא ניתן לעמעמה.

בכך, כאמור, הוא מקושר אל יהדותו באופן שרשי וכל סולם ערכי היהדות בנוי אצלו נכונה, כי הוא ספג את תודעת היהדות מתוך הספר המרכזי של היהדות.

הלא את ה'אידישקייט' לא ניתן לייצר. היא כבר יצורה ועומדת בתוך המקרא. ואם לא יהיה בידנו את הבסיס הזה, הרי כל צורת 'אידישקייט' שנבנה, עלולה להיות חלולה מן התוכן האמתי המחייה אותה. בדומה לאדם הרוקח משחות ונותן רטיות ותחבושות על גבי אברים נגועים בכדי לשמור חיותם, אך נמנע ממזון בריאותי המעלה ארוכה מן השורש ומזרים דם רענן ובריא אל האברים.

עיסוק בפרטי התורה מתוך חיבור אל השורש המפעפע בלב

הוא-הדבר לגבי המשפטים והציוויים האמורים במקרא. חלקי התלמוד וההלכה, עניינם לעסוק בפרטי הדברים וכמובן שחובה ללמוד אותם ולהתייגע בהבנתם כדי לידע אל-נכון לקיים רצון ה'. אך השורש, הרעיון, הגרעין, שהם ליבם של כל ההלכות המסתעפות, אינם נמצאים אלא בתוך המקרא. הקב"ה בעצמו כביכול משמיע את דברו אל תוך לבו של הלומד: 'יום השביעי שבת לה' אלוֹקִיךָ לא תעשה בו כל מלאכה!' 'לא תהיה לו כנושה לא תשימון עליו נשך!' 'לא תעשו עול במשפט!' 'קדושים תהיו כי קדוש אני!' כאן, מתוך הספר הזה, אני ה' אלוֹקִיךָ מופיע בפניך, מורה לך ומצווה עליך את כל אשר תעשה! כיצד אכן מקיימים את הדברים לאשורם? לשם כך נתפרשו לנו הדברים במסכת שבת ובבא-מציא ושאר

פינת יקרת – מקרא

חלקי ההלכה ועלינו לעסוק בהם. אך מהו השורש הצריך להיות מאיר למול העיניים – הלא דבר ה' שבמקרא.

כאשר אדם שתול על המקרא, גם בשעה שעוסק בתלמוד ובהלכה, הפסוקים היוצאים מפי ה' הם אלו שניצבים למול עיניו ומתהלכים בתודעתו. הם בלועים ברמ"ח איבריו והוא יודע שחובתו עתה לעסוק בפרטים כדי לדעת – מה כיוון ה' בצוותו את החיוב הזה! הוא אינו עוסק אך בפרטים גרידא, אלא כל עיסוקו בפרטים הוא מתוך אותו קול פנימי המהדהד בקרבו – קולו של הפסוק שכתבו הקב"ה בספר התורה. אם יגיע לפניו נסיון של ריבית לדוגמא, לא יעמדו לפניו רק דברי ה'מרדכי' המובאים ברמ"א בשולחן ערוך – "ויש אומרים..." אלא מיד מזדקר למול עיניו הפסוק: "את כספך לא תתן לו בנשך!" ומשכך, הרי שלדעת ה'מרדכי' המקרה שלפניו כלול באיסור זה, אם-כן יש לדעת דבריו בכדי לקיים אכן את דבר ה' כהלכתו. וכך בכל סוגיא שילמד וכל מצווה שיקיים, הוא חש היטב את הפסוקים שבתורה כנשמת אפו של הנושא בו עוסק.

באופן זה, תהא תורתו נטועה עמוק בתוככי כור מחצבתה וכל הענפים שעוסק בהם מחוברים היטב אל שורשם, וכך כל חייו הם חיים יהודיים בריאים ואמיתיים, הבנויים על הבסיס האיתן של קיום דבר ה' מתוך ידיעת שורש רצונו. אם נחסיר את הבסיס של המקרא וחייו יסובבו אך סביב המסקנות, משולים אנו למי שבנה קומה עשירית אך לא בנה את הקומות הראשונות. ובדומה לאדם שאין לו היכרות עם התורה אלא מתוך קיצור שו"ע ולא מתוך הגמרא.

על רבנו הגר"א מסופר שבשנותיו האחרונות למד אך מתוך ספר אחד: חומש! מתוך כל פסוק במקרא – השקיף לכל הענפים המסתעפים לכל

חלקי התורה²⁰. כך גם בביאוריו, טורח להורות באצבע כיצד כל הלכה בשו"ע יוצאת מן הגמרא, שבעצם מוציאה את ההלכה מתוך המקרא.

וודאי שאיננו בדרגת ההיקף של הגר"א, אך הגישה הזו צריכה להיות נחלת כולנו. שכן הצורה הנכונה שבה חפץ הקב"ה, היא שנעמיד למול עינינו את כל דבריו היוצאים מפיו, נחקוק אותם עמוק בנפשנו, נחרוט אותם על לוח לבנו, ומתוכם – אל כל הפרטים המשתרגים ונארגים, למען נדע אל נכון את רצונו בתבניות הסדורה. והרי גם הגמרא, כאשר דנה בדברי המשנה, שואלת: "מנא הני מילי" – היכן זה כתוב במקרא?

*

השנים שכה מתאימות לטעת את נטיות המקרא בלב, אלו אותן שנות הילדות. דווקא הזוך, התום והטוהר של הילד, אשר טרם גיבש לעצמו דעות, הם כלי הקיבול הנכונים לצוק לתוכם את דבר ה' שבמקרא ולקובעם כמסמרות נטועים, באופן שהשפעתם לא תמוש.

אם ישכיל להמשיך כך כל ימי חייו מבלי להזניח את לימוד המקרא ולהפנות אליו עורף חלילה, הרי שהמטען האדיר שנחרט בו מן העבר יחד עם העיסוק ההווה במקרא דבר יום-ביומו, יגבירו ויהדקו ביתר שאת את חיבורו להקב"ה. היכן שלא יהיה, אם ימשיך ויתעלה בביהמ"ד או אף אם יהא נצרך להתפרנס ממלאכתו, תשתית היהדות הקבועה בחדרי לבו לא תזוע והוא יהיה נאמן לה וירא על קיומה. שכן בעל מקרא, הוא כבר 'בן אדם', הוא כבר חדור בצביון היהודי התורני האמיתי. אם קנה את המשנה, נהיה לאדם יותר גדול, ומשנהיה בעל תלמוד הרי הוא עוד יותר גדול. אך אם נשמיט מן הסולם את המקרא שהוא שלב היסוד, יחסר לנו הבסיס האיתן שהעניק לנו הקב"ה אשר כה נחוץ לנפשותינו.

²⁰ "עליות אליהו" – "מעלות הסולם" הערה י"א.

השינון, הגירסא והבל פיהם של תשב"ר

כמובן, שבכדי לקנות את המקרא, לא די בהיכרות שטחית ועמומה. אלא יש להבליע את המקרא אל תוככי רמ"ח איברים. קריאת 'שניים מקרא' אינה מספקת דיה למטרה זו, כמו גם ההיכרות עם המקרא בדרכים עקיפות כגון התמקדות אך בביאורי וחידושי המפרשים טרם התמקדות בלשון המקרא עצמו, וכל כיו"ב. ומכל-שכן שזיכרונות כללים אשר מקורם אי-פעם מתיאוריה הנלבבים של הגננת, אין בהם בוודאי כדי שיעור לקיומה של מצווה קדושה זו ואינם תחליף לידיעה ההגונה הנצרכת לספרו של הקב"ה. וראשית לכל דבר, חובה לשנן היטב את המקרא ישירות ובכך לקנות את התורה ככתבה.

לשם כך, האדם כבר מתחילת דרכו, בשנות ילדותו, עת קבוע הוא בחלק המקרא, עליו לגרוס ולשנן הלוך ושנון את כל דברי התורה והנביאים והכתובים, ובכך לכתוב את כתב התורה ככתב לבו.

התורה מצווה לזכרה ולדעתה

ומעניקה את הדרך היעילה הנושאת פרי ומביאה לשמחת הידיעה

אף כאן, אין זו 'עצה טובה' בעלמא, אלא זו מצוות הקב"ה – לשנן את תורתו, שכך כתב לנו בתורתו: **"ושננתם לבניך"**. ודרשו חז"ל: **"שיהיו דברי תורה מחודדין בפיך שאם ישאלך אדם אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד"**.

אם עבדי הקב"ה אנו, ומגמתנו אכן להיות אנו ובנינו עושי רצונו ית' – שיהיו דברי תורתו מחודדין בפינו, אין לנו בזה איזושהו פתרון-מחץ מאולתר ולא מסלול-עוקף כזה או אחר, אלא דרך אחת בטוחה: **"זמר בכל יום, זמר בכל יום"**²¹.

²¹ סנהדרין צט ע"ב

פינת יקרת – מקרא

התורה מלמדת אותנו במקומות רבים שתנאי הכרחי ללימודה – זהו החזרה המתמדת. כך טיבה של התורה, שאינה נקנית כדבעי אלא ע"י חזרה ושינון מרובים. והרי המטרה בלימוד התורה היא לזכור ולדעת! וכפי שאמרו חז"ל: **"מה שקרא אדם יהי תפוס בידו ומה ששנה אדם יהי תפוס בידו שלא תשיגהו בושה וכלימה ליום הדין"**²². והלומד ואינו חוזר, משול בעיני חז"ל לאדם הזורע ואינו קוצר, או לאשה שיולדת וקוברת²³.

וכאשר אכן עושים זאת, וחוזרים על הנלמד השכם והערב, ומבצעים זאת באופן היעיל – בקול ובנעימה, ערוכה בכל ושמורה, אזי התורה נחקקת בלב לומדה, שגורה על לשונו ונבלעת באיבריו.

התורה אף מעמידה בפנינו את המציאות הנכונה, שגירסא תמידית בפינו ובשפתינו, גורמת לאדם קורת רוח מרובה ושמחה אמיתית. אם חששנו שהעיסוק בזה הוא אך למעמסה, הרי שלא כן המציאות ופרי הגירסא היא דווקא נעימות פנימית הממלאת את נפש הלומד: "כי נעים כי תשמרם בבטנך יכוננו יחדיו על שפתיך" (משלי כב, יח). ודרשו חז"ל: "אימתי דברי תורה נעימים? בזמן שתשמרם בבטנך! ואימתי תשמרם בבטנך? בזמן שיכוננו יחדיו על שפתיך!" (עירובין נ"ד ע"א).

צא וראה בקרב תינוקות של בית רבן, אימתי הילד שמח? אימתי הוא חש את הסיפוק? כאשר תלמודו שגור על לשונו! שכן, "שמחה לאיש במענה פיו!" (משלי טו, כג).

החשיבות המרובה בידיעת המקרא ככתבו באופן השגור על הלשון

אם בכל חלקי התורה כך, הרי שמשנה-תוקף וחשיבות יתירה, נודעת לחלק המקרא, שהוא כאמור היסוד, השורש והתשתית לכל התורה כולה.

²² מדרש משלי י.

²³ סנהדרין צט ע"א

פינת יקרת – מקרא

אין עוד 'טקסט' בעולם, שכה חשוב לדעת אותו על-דיוקו כמו לישניה דקרא. אין עוד חיבור או יצירה בדומה למקרא, שכל שיח לשונו, כה מתוכנן בתכנון אין סופי – אין מילה חסרה ואין מילה יתרה וכל מלה הכתובה בו מכילה עולם ומלואו. והרי מי הוא ה'בעל מחבר' האדיר שכתב וקבע את ה'תמליל' הנוראי הזה – הלא הקב"ה בעצמו! "והמכתב מכתב אלוקים הוא"! כל חלקי התורה – משנה וברייתא, גמרא ומדרש, אגדה וסוד, כולם טעונים וגלומים בתוך המלים של המקרא. חבילות חבילות של הלכות ומימרות, דינים ודרשות, נסתעפו ונוצרו מתוך ה'טקסט' הקדוש הלוה.

כלום יש ספק בדבר, שטרם פתיחת החבילות הללו להחכים בהן, שוודאי מצטרך תחילה לדעת היטב את ה'טקסט' עצמו! הלא זהו הדבר הראשוני, המוכרח והנחוץ – לשנן ולגרוס עד כדי ידיעה רהוטה בלשון המקרא עצמו!

זוהי מלאכת הקודש של הקניית המקרא לתינוקות של בית רבן!

כאשר התינוקות הללו, יושבים על גבי ספר המקרא וגורסים ומשננים את הפסוקים והפרשיות שכתב הקב"ה, הם עושים בזה את הצעד הראשון, הבסיסי והנדרש בחיי היהודי.

ונבחין, שתמיד כאשר חז"ל מדברים על לימוד וידיעת המקרא ובעיקר ביחס לתשב"ר, הם שמים את האצבע על פעולת ה'קריאה' וה'גירסא'. שכן אלו הם האמצעים המביאים את התינוק לכדי ידיעה שוטפת בלשון המקרא.

הנה, כאשר הגמ' (ב"ב כא ע"א) דנה איזה מלמד תינוקות עדיף, היא מעמידה שני סוגי מלמדים בלבד: האחד 'גריס' והשני 'דייק'. ושתי קטגוריות אלו מתייחסות בפשטות, לאיכות ולכמות הקריאה. אף המלמד תינוקות נקרא – "מקרי דרדקי" כלומר, מְקַרְא התינוקות, הואיל ומלאכתו היא – לגרוס את הקריאה בפי התינוקות. כיו"ב כאשר הגמ'

(ב"ב שם) קוצבת את מדת העונש שיכול להעניש המלמד לכדי "ערכתא דמסאגני" (דהיינו מכה קלה), היא מסבירה את הטעם, משום: "**דקארי** – **קארי, דלא קארי** – **ליהוי צוותא לחבריה**". (כלומר, מי **שקורא** – **קורא**, ומי שאינו **קורא** גם אין לייסרו יותר מדי אלא ישב בצוותא עם חבריו ולבסוף יתן לב). לימוד התינוקות עצמם, מוגדר אף הוא כ"**גירסא דינקותא**", שכן ייחודיות שנות הניקות, הוא בגירסא המשתמרת לזמן רב. גם הפס' ממנו למדים חז"ל את חיוב לימוד התורה לבנים נאמר בו: "ולמדתם אותם את בניכם **לדבר בס'** ופרשוה חז"ל במס' ברכות (יג, ע"ב): "אגמירו בנייכו תורה כי היכי **דליגרו** בהו". אף עצם התואר '**מקרא**' מורה על פעולת ה**קריאה**. והמקדש אשה ומתנה: 'על מנת שאני **קרא**' אימתי היא מקודשת – "עד **דקרי** אורייתא נביאי וכתובי בדיוקא" (קידושין מט, ע"א). משום שבעל מקרא בהגדרתו, זהו אדם שגרס את התורה נביאים וכתובים עד כדי שהם ערוכים על שפתיו בדיוקם.

כמו"כ, לימודו חז"ל שחשיבות לימוד תשב"ר היא חשיבות הרת גורל. קיומו של העולם תלוי בקיומו או באי קיומו של לימוד תשב"ר. וכיצד מסמנים חז"ל את לימוד תשב"ר כיסוד לעולם? בדבר אחד, **בהבל פיהם**! "אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל פיהם של תשב"ר". כי עיקר לימודם הוא הבל הפה היוצא בשעה שיושבים וגורסים את התורה. כך גם במדרש, כאשר אומות העולם בקשו לפגוע בישראל, נענו: "לכו וחזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות שלהן ואם מצאתם שם **תינוקות מצפצפין בקולן** אין אתם יכולים להזדווג להם" (בר"ר תולדות פר' ס"ה). וכיו"ב בזהר (הקדמה, א' ע"ב): "ומאן מקיים עלמא וגרים לאבהן דאתגליון, **קל יונקי** דלעאן באורייתא". ועוד כהנה. והלא כך הוא בפסוק: "**מפי** עוללים ויונקים יסדת עוז וגו'"

נמצא, שהגירסא הבלתי פוסקת, הנעשית כאמור בקול ובעריכת שפתים, זהו חלק בלתי נפרד מקיום מצוות אלוקינו ללמד את המקרא לבנינו. באשר היא הגורמת את היות המקרא תפוס בלשונם, באופן של: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל **שימה בפהם**".

פינת יקרת – מקרא

וכידוע, רבנו הגר"א, שעה ששם פניו לארץ הקודש בהותירו את משפחתו בגפם, לא הניח כמובן את מצוות תלמוד תורה לילדיו מבלי לחזור ולוודא את קיומה הנכון, ושיגר באגרתו הוראה ברורה כיצד לבצעה: **"ושילמדו מקודם כל התנ"ך, שיהיו רגילים כמעט בעל-פה"**²⁴.

וכך גם בהקדמה לביאור הגר"א לשו"ע, כותבים בני הגר"א את ההדרכה של אביהם: **"ויותר שהיה חכם למד דעת את העם, וחזקם ואמצם, שילמדו בסדר נכון שלא ימעדו רגליהם, בראשונה הזהיר להיות בקי בראשונה כל כ"ד ספרים עם הנקודות והטעמים ערוכים בכל ושמורים, וכו'.** אחר צוה להיות ששה סדרי משנה שגורה בפיו, עם כללות פרושיה המפורסמות, וכו'".

אכן, גירסא חוזרת ומתמדת של המקרא, כשהיא מלווה בנגינת הטעמים – המסייעים להבנה הנכונה ולזכירת הפסוקים, ערובה היא לכך שהמקרא יקלט היטב בקרב הילדים, ערוך בפיהם ושמור בלבבם ברמת ידיעה של כמעט בעל פה. כמובן שעד זקנה ושיבה לא צריך להפסיק מלחזור ולשנן. אך החריש העמוק נחרש כבר בלב הילד. קביעות יום-יומית אפי' קצרה, רק תועיל לשמר זאת יותר ולרענן את הקיים. כך שכל חייו יכול המקרא להיות תפוס בידי, בלבו ובלשונו – מכח אותן שנות הילדות שחזר ושינן ללא הרף²⁵.

*

²⁴ אגרת הגר"א – עלים לתרופה. ישנן גירסאות 'שילמדו מקודם כל החומשי'

²⁵ עוד הוסיף בזה מורנו זצ"ל, שכחמישים שעות לוקח קריאת התנ"ך בקצב מתון ('יכמו בעל-קורא איט"י') כך שמי שלמד תנ"ך כהוגן, עם קביעות של חצי שעה ביום יוכל לחזור ולסיים את כל התנ"ך בתמידות כל מעט יותר משלשה חודשים. [נולגבי חזרת המשנה למי שלמדה כהוגן, עם קביעות של חצי שעה ביום – יחזור בכל חודשיים על כל ששה סדרי משנה. ואם חפץ לחזור כשעה ביום על התנ"ך הרי שבכל חודשיים יסיים את התנ"ך וששה ס"מ גם יחד]

סדר יום שיש בו גירסא תמידית ונעימת השינון – הולם את אופי הילד

גם בנושא זה, של הגירסא והשינון המרובה בשנות הילדות – כחלק עיקרי במתכונת הלימוד, רואים אנו עד כמה הכוונת התורה זהה להפליא לאופי הילד ותכונתו.

אין צורך להיות 'בעל מומחה' גדול בכדי להתוודע לקושי הקיים אצל הילד שעה שעליו לשבת בשיעור שלם שכולו 'הרצאה'. ילד מטבעו הוא פעלתן יותר, דינאמי ומלא אנרגיה ומרץ נעורים. כשהוא נתבע לכבול את תסיסתו למשך כשעתיים בשיעור הראשון ולאחריו בשיעור השני וכן הלאה במשך יום הלימודים, ולהיות כולו אוזן קשובה להסברי המלמד, הרי שמלבד המאמץ להבין, התווסף מאמץ האיפוק והכבישה של תכונותיו הטבעיות, שלא בהכרח צולחים תמיד ואין בהם בכדי להוסיף חשקה יתרה ללימוד.

מאידך, כאשר הדינאמיות הטבעית ואנרגיית הילדות מנותבים לכיוון הנכון, הילד חש הרבה יותר שמחה וסיפוק בלימוד. הוא יושב בשיעור ואין הוא יושב ודומם אלא יושב ושונה. כולו פעולה, הוא גורס ומשנן בניגון ובתשוקה, במקהלה אחת שוקקת חיים יחד עם כל חבריו. המלמד עוצר מעת לעת, מסביר את הפשט בפרק זמן סביר, ושוב, עם כל חדוות הנעורים פורצת שירת התורה ומתנגנת בפיו ובנשמתו, ממלאה את ישותו ומחברת אותו לתוכנה וללשונה. הדחף הטבעי לפעלתנות בא על מקומו בדמות חלקים נרחבים מן המקרא או המשנה הנגרסים בלשונו, נטחנים בשפתיו, נילושים בלבו ומפעפעים בנפשו. התורה לא ניצבת למולו כמאיימת אלא הוא חווה את לימודה מתוך נעימת הגירסא וזמרת השינון עד שהופכת להיות בשר מבשרו ועצם מעצמיו. כך שהלהט של הילד במקום שיהווה גורם מפריע, הוא ממוצה להיות להט קודש של גירסא ושינון. בו בזמן שהוא פורק ומבטא את מרצו – בו בזמן הוא דווקא מתקדם בלימוד.

כל ילד באשר הוא – ממלא את תפקידו הנכבד בקניית התורה

בנוסף לכך, מצוות תלמוד תורה היא לכל ילד וילד בעם ישראל. שהרי כל ילד צריך ללמוד את התורה של הקב"ה. כאשר עיקר הלימוד מופנה במשך היום להקשבת וקליטת ההסברים שמרצה המלמד ולתפיסה נכונה של הפרשנות שבפיו, הרי שישנם ילדים מוכשרים יותר וישנם מוכשרים פחות. המוכשר – לעולם הוא המצטיין, ושאינו מוכשר – הוא האיננו מצטיין. (כמובן שיש לעודדו ולקדמו על עצם המאמץ). מאידך, כאשר נתח מרכזי מן היום מופנה לקריאה ולגירסא, הרי שכל ילד יכול לעשות זאת וכל ילד גם אוהב לעשות זאת. גם האיננו מוכשר – הוא מצטיין! הנה, הוא שוקד על תלמודו, הוא בא לתלמוד תורה וממלא את חובתו – ללמוד בקולו ובפיו את התורה של הקב"ה שנכתבה עבורו והוא קונה אותה ככל הניתן למען תהיה בלבו ושגורה על שפתיו. גם אם יהיה פער בהבנה או בזכירה בינו לבין המוכשר, אך הוא ממצה את עצמו, הוא עושה את שלו, הוא קורא, משנן וגורס בשמחה יחד עם יתר חבריו, פעולתו נושאת פרי והוא קונה את התורה כפי יכולתו, בצדק יהיה ניתן לכנותו כשקדן ומצטיין.

הפשט והדרש – אחת דיבר אלוקים שתיים זו שמעתי

כאשר אנו דנים על קניית המקרא ככתבו וכלשונו, הרי שה'גירסא' וה'קריאה', מצריכים כמובן את הבנת הנקרא, שמשמעותה – ההבנה הפשוטה של הנאמר.

התורה כידוע, מורכבת מד' חלקים: פשט, דרש, רמז, סוד. שכל חלק הוא רובד ייחודי בפני עצמו בביאור התורה.

אמנם, כל חלק בוודאי משלים את חברו ושורש אחד לכל. וכל אשר יזכה להשכיל ייווכח כמה הפשט נצרך עבור הסוד וכמה הוא תואם את עומקו, ועד כמה שני אלו, יחד עם הדרש והרמז הם חטיבה אחת של תורה

פינת יקרת – מקרא

אלוקית הארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. אך בראש ובראשונה יש לדעת, שכל חלק הוא יחידה נפרדת, לכל חלק משמעות אחרת, תפקיד אחר וכללי לימוד אחרים, וכל חלק הוא מבנה שלם לכשעצמו ולא ניתן לעשות 'ערוב פרשיות' של פשט תחת דרש, ודרש במקום פשט. שכן הפשט לא בא לפרש את הדרש, כמו שהדרש אינו בא לפרש את הפשט. אלא יש ללמוד היטב כל חלק לכשעצמו.

תפקידו של ה'פשט', הוא כמשמעו, להבין היטב את פשטות הדברים כפי שהם מתבטאים בכתבם ובלשונם. מבלי להסיט את המשמעות הישירה של הפסוק, ומבלי להעמיס על המלה את מה שלא כתוב בה או להחסיר את אשר כן כתוב, אלא כל ש'התיבה קולטתו' לפי הלשון ולפי העניין.

בשנות הילדות צורת הלימוד הנכונה היא על-דרך הפשט

כשלומדים את התורה לראשונה, בשנות הילדות, בוודאי שהחלק שבו יש לעסוק הוא החלק הראשוני, חלק הפשט! כמובן שכל ימות חייו, אל לו לאדם לעזוב את חלק הפשט, ולצד העיון בדרשי התורה ויתר חלקיה, בל ירפה מלאחוז בחלק הפשט ולהציבו מבוסס למול העיניים בראש כל מחשבה ולימוד. אך על אחת כמה וכמה, בשעה שצועדים את הצעדים הראשונים בתורה, יש להעדיף את הפשט על-פני הדרש ולהעמידו ראשונה. בכך צועדים במסלול הנכון מבלי להקדים את המאוחר ומבלי ליצור ערבוביה בתורתו של הקב"ה, שאם-לא-כן מיטשטש אצל הנער גבולות הפשט והדרש ואינו יודע כלל להצביע נכונה מהו **הפשט** האמיתי של הפסוק.

מבטו של הילד, מעצם טבעו, הוא מבט של פשט. כך גם כל הסבר שיוסבר לו, יתקבל אצלו כמובן מאליו שכך הוא הפשט. כאשר המלמד מבאר את הפסוק באופן מסויים, לדידו של הילד הרך, אין-חכמות ואין ערעורים, כך הוסבר – כך הוא הפשט! אם לדוגמא, המלמד הסביר שאליעזר נתן לרבקה שני צמידים עשרה זהב משקלם, פירושו – כנגד עשרת הדברות,

הרי שכך נחרט בקרבו, שפשט הפסוק מדבר ביחס לעשרת הדברות. הילד אינו מודע לכך שהוחלפו היוצרות ואין זה פשט כלל אלא דרש, ולמעשה לא תפס את הפשט הפשוט – שעשרה זהב משקלם, אינם עניין לשני לוחות הברית אלא משקל של תכשיטי הזהב, כי כך הוא הסדר, שכשעושים שידוך טוב נותנים בלב רחב, ואליעזר עבד אברהם בטח בה' שבוודאי מאיתו יצא הדבר ומיד נתן את המתנות.

אם לא הוחלפו היוצרות והפשט בידיו, לכשיגדל, יוסיף על הפשט גם את הדרש, ואף יבין יותר את הקשר בין הלוחות לצמידים²⁶. שכן רק לאחר הפשט, מגיע זמנם של הדרש, הרמז והסוד, שכל עניינם הוא להוסיף על הפשט, אבל לעולם לא לבטל אותו. הפשט הוא הבסיס והיסוד של כל פסוק במקרא, וכשיש לילד את הבסיס בידיו, הרי כשהוא גדל – הפסוק כמו גדל עמו, הוא מוסיף אל תוך ידיו גם את דרשות חז"ל, והנה הפסוק לפניו על שני צדדיו מבלי שיבולע לחלק הפשט.

חשיבות הפשט אינה עומדת בניגוד לחשיבות הדרש,

אך רצון ה' שמגמת כל חלק תמוצה בעתה, ותופק התועלת הטמונה בה

כשהילד לומד את המקרא בבית רבו, הוא יודע, עתה אני לומד את פשט התורה של הקב"ה. המלמד אומר לו, כי ישנם דרושי אגדה, אך אינם מסבירים את הפשט ומקומם הקבוע אינו עתה. כמו-כן המלמד מסביר לילד, שההלכה בפועל היא בדרך שהתורה שבעל-פה דורשת את הפסוקים, ולעת עתה אנו לומדים את הפשט. כיצד הדברים נדרשים להלכה, תלמד בעיקר בהגיעך לשלב הבא, במשנה, בספרי, במכילתא ובגמרא. מלבד כמה מקומות שנצרך לבארם עפ"י הדרש (כגון במקום שהתרגום עושה זאת) הרי שעתה המטרה להפיק את מלוא התועלת וההשפעה שהקב"ה מרעיף על נפשותינו דווקא בפשט המקרא; דווקא בסיפורי המקראות כפי שהם; דווקא מתוך התרשמות בלתי אמצעית

²⁶ דהיינו, שבקידושי אליעזר את רבקה ליצחק ע"י הצמידים, הוא בעצם הנחיל לה ולורעה בעתיד את התורה ששורשה עשרת הדברות.

פינת יקרת – מקרא

מלשון המקרא – בציווים, באזהרות, במסרים על השכר והעונש, ברצף השתלשלות המאורעות, במוסרי הנביאים, וכדו', שבצורה המוחשית בה הם כתובים ובהבנתם הפשוטה כפי שהיא, הם יוצרים את ההד הנכון בנפש האדם ומקרינים את מלוא ההשפעה – אליה כיוון הקב"ה בכתבו את התורה.

נאמן הוא אלוקינו, שנתן לנו תורה המתפרשת לד' אופנים, שלא לשווא עשה זאת. והלא יכל גם הקב"ה לתת תורה המתפרשת רק בג' אופנים מבלי לתת כל קיום לפשט, אך לא זה רצונו ית', אלא הקב"ה חפץ שחלק הפשט יילמד בפני עצמו וחלק הדרש בפני עצמו, כל אחד בעתו הנכון. וכמו שחלק הדרש יש לו צורה ויש לו מגמה, גם חלק הפשט יש לו צורה ויש לו מגמה. הצורה – להבין את הכתוב כפי שהוא כתוב, והמגמה – לדלות את המסר המשתמע, כפי שהוא משתמע.

אם עקרנו את הצורה, עקרנו בזה את המגמה של הקב"ה. הקב"ה רוצה שאותם מסרים, אלו הבוקעים מפשטותה של התורה שבכתב, ידברו אלינו, נזדהה איתם, נחוש אותם. שהמבט הטבעי והתחושה הפנימית ייווצרו מתוך כל מה שהוא כתב לנו בתנ"ך. ושבסיס האמונה וכל הדעות הישירות יוצקו אל לבנו מתוך פשוטי המקראות.²⁷

חז"ל הק', אשר בשגב חכמתם ובינתם בה' ובתורתו – הוציאו לנו מתוך הפסוקים את הדרשות הרבים, גם הם עצמם למדו תחילה את הפשט ורק לאחר-מכן דרשו את התורה במדות שהתורה נדרשת. ורבנו הגר"א – אבי-אבות הדבוקים בחז"ל, שכה תבע לחבר את האדם אל דברי חז"ל, קבע, כי חלילה לאדם לדלג על פשוטו של מקרא, אלא "צריך שידע פשוטו של תורה!"²⁸ והוא עצמו, שעה שבא לפרש פשוטו של מקרא, מפריד בין

²⁷ ראה גם ביאור הגר"א למשלי ("חמדה גנוזה" א, ו) וז"ל: "כי כל הספורים שבתורה, פשוטן – הוא להישייר האדם, ועיקרן – הפנימיות".

²⁸ וז"ל ב"אדרת אליהו" תחילת פרשת משפטים בביאור הפס' "והקריבו אל הדלת או אל המזוזה": "פשטא דקרא גם המזוזה כשרה, אבל הלכה עוקרת את המקרא. וכן ברובה של פרשה זו, וכן בכמה פרשיות שבתורה. והן מגדולת תורתנו שבע"פ שהיא הלי"מ והיא מתהפכת כחומר חותם, חוץ המצוות שבאו במנצפ"ך שהם

הפשט לבין הנדרש להלכה²⁹. וכך חינך את הכל: הפשט לחוד והדרש לחוד!³⁰

מישרים. וכמ"ש מכות (מכות כ"ב ע"ב) 'כמה טפשאי אינשי דקיימי מקמי ס"ת כו' ואתו רבנן כו' וכן בפיגול ורוב התורה. על-כן צריך שידע פשוטו של תורה, שידע החותם, וכן במרצע".

²⁹ כגון בביאור הפסי הנ"ל, בפרשת משפטים, ועוד.

³⁰ ב"עולות אליהו" בהקדמת "מעלות הסולם" כתב: "ודרך הקודש פינה הגאון נ"ע לפנינו, להעמיק בפשט, ולבל לעקם הכתובים, וכל 'שהתיבה קולטתו' עפ"י הדקדוק, והמשך הענין עפ"י הגיון, 'בידוע שהוא טהור' ע"פ טהרת לשון הקודש. וכל שאין התיבה קולטתו, ואחד באחד לא יגשו, יתפרדו כל ענייני המקרא ולא יתלכדו – דרך הדרוש יקרא".

ושם בהערה י"א מביא מ"בינת מקרא" לרבי מנשה מאיליע: "שמעתי מפה קדוש הגאון החסיד מו"ה אליהו מוויילנא נ"ע, שהרבה להסביר טעות הסוברים שהדרש יפרש פשט הכתוב".

ובספרו "אלפי מנשה" (ח"א סי' ס"ז) כתב רבי מנשה הנ"ל: "וכבר הבאתי בספרי 'בינת מקרא' שעל הטעמים, בשם הגאון מוהר"ר אלי' זלה"ה מוויילנא, שדרך דרש לחוד ופשט לחוד, והביא ראיה... ועיין בספר הנ"ל מה שפירש הגאון בזה, על פי פשט, ומה שהביאם בזה לידי דרש".

ובהמשך ספרו כתב עוד ("אלפי מנשה" ח"א סי' ק"ב): "בדורנו זה מצוי מאד הטעות הזה, שמחמת שנמשכו מכל אחר הדרש, לא נתנו לב לפשטי הדברים. כפי מה ששמעתי מפה הקדוש הגאון המפורסם, מוהר"ר אליהו מוויילנא זלה"ה, שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל, שהחזיר עטרה ליושנה. שעם גודל חריפותו ובקיאותו, נתן לב לדברים הפשוטים, ונתן עין עיונו לזה, לפרש הכל בדרך פשוט וקל, ורובי ענייניו הולכים על זה הדרך".

(הקפדתו של הגר"א על החלוקה בין ה'פשט' וה'דרש', אינה רק במקרא כי-אם גם במשנה. וכמ"ש תלמידו רבי בנימין רבלין בספרו 'גביעי גביע הכסף' (דף כג, ע"ב): "שמעתי מאדוני מ"ו הגאון זצ"ל שהמשנה נדרש בפשט ודרש". וכ"כ ב"בינת מקרא" הנ"ל).

ובספר "ראש הגבעה" (דף יא) לרבי פנחס מפלאצק – תלמיד הגר"א, כתב: "ועתה אכתוב לך סדר הלימוד. אמרו חז"ל לעולם ישליש אדם שנותיו וכו', וזה סדרן כנ"ל, שהמקרא קודם המשנה, והמשנה קודם התלמוד, וחלופיהן בגולם. וסדר לימוד המקרא יהיה כך, שתלמוד נביא א' עם פ"י רש"י, ואח"כ אם כח זכרון טוב תחזור כמה פעמים בלי עיון ברש"י, עד שיהיה שגור בפיך. ואף אם תלמוד עוד עם פ"י רש"י לפרקים, אל תדייק לשום בזכרון דרשות ומדרשים שהביא רש"י על איזה פסוק, והעיקר שתדייק במקום שצריך להבין פשוטו של מקרא, את זה תשים בזכרון לזכור. ושים בדעתך כי רצונך ללמוד מקרא ולא מדרש, ואם אתה רוצה ללמוד מדרש למדו בפני-עצמו, ומה למדרש אל פשוט המקרא. ובה נאולו בני עמנו, שע"י המדרשות אינם יודעים המקרא ואינם בקיאים בו. ויותר קרוב אם שתשאלהו איזה פסוק, יאמר לך הדרש, ולא ידע ולא יבין הפשט. גם לא ידע באיזה נביא הוא, ולמי דיבר הנביא, ועל מה דיבר, ובאיזה ענין ואיזה זמן או על איזה גלות או על איזה נחמה. והכל בשביל הדרשות המבלבלין אותו ואת מוחו, מניח פשוטו של מקרא. ואתה בני דע לך להבין פשוטו של מקרא, למי דבר, ועל מה דבר, ועל איזה עת וזמן, ולא תבלבל זכרוןך במדרשים בשעת לימוד המקרא, אז תצליח".

וראה מש"כ בענין זה הנצי"ב בביאור "העמק דבר" (פרשת האזינו) שפירש המאמר מנעו בניכם מן ההגיון – שמנעו בניכם מללמוד המקרא בדרכי עיון התלמוד כשלא הגיעו עדיין לענין זה אלא שילמדו בפשטי המקראות, ע"ש.

ומי לנו כהמהר"ל, המרומם בפנינו את עוצם אדירותם של חז"ל, את אמיתותם, עומקם, השגתם, ואת תוקף המחויבות אל דבריהם כאל דברי אלוקים חיים. אך כאשר נוגע ללימוד הבסיסי של המקרא – כפי שצריך להילמד לתשב"ר, הוא קובל על חוסר ההצמדות אך אל הפשט³¹.

שכן היא הנותנת, הנאמנות המוחלטת לנותן התורה מחייבת נאמנות לכלל דבריו עפ"י הדירוג הפנימי שקבע בהם. זה מחייב נאמנות לפשט דבריו, לדרש שבדבריו, לרמז שבדבריו ולסוד שבדבריו. כאשר חלק הדרש הוא המלמדנו הלכה למעשה את פעולותינו, ע"פ מדות שהתורה נדרשת בהם. ויתר החלקים הם שלשת הרבדים בהבנת הדברים. את כל אלו משמיע לנו הקב"ה בספר התורה, ואנו, כל חובתנו אינה אלא ללמוד את הספר ולהכנס בשעריו מתוך צעידה מדודה, שער לפנים משער.

זו הלא גדולת תורתנו, שאינה יצירת אנוש אלא מעשה אלוקי, אשר באותם מילים מקופלים ארבעה מרכיבים שונים. גם נדרשים בהם תלי תלים של הלכות ודרושי אגדה למכביר, גם צופנים בתוכם מערך אדיר אין-סופי של סודות התורה, גם רומזים הם לפרטים רבים אשר אינם

---

³¹ ז"ל בביאורו "גור אריה" פרשת ואתחנן: "ועוד יש דרכם כסל למו, מלמדו [=את הקטן] בפירוש רש"י על התורה, ומנהג זה נמשך ממלמדי תינוקות יושבי כפרים שלא היה להם ספרים, והנהיגו הדבר לבלות כללות ימי הנער באין מועיל אל הנער. ויש שמעתיקין אותו אל הגמרא, מיד יצפץ הנער בקול דברים בלבד, ותמונת הפשט לא ידע להביא".

כמובן, שאך למותר לומר, שאין המהר"ל בא לערער חלילה על עצם פירושו של רש"י. והרי חיבורו "גור אריה" אינו אלא ביאור לפרש"י, ופשוט. אלא מערער על לימוד הילדים מתוך הצמדות לפרש"י, שעה שהחובה ללמוד הוא פשוטו של מקרא.

דברו בענין זה, הוסיף מורנו זצ"ל: את יקר גדולת רש"י הרי אנו מכירים גם מן הגמרא, ולא קם חכם כמותו בחכמת הביאור וההסבר הנפרס על פני כל התורה. ובוודאי, חכם השלם שכזה, שעה שניגש לכתוב ביאור, הציב לעצמו יעד ומטרה בביאורו. והנראה, שמטרת רש"י בביאורו למקרא, הייתה מתוך מגמה חינוכית כוללת המקיפה את כלל התודעה היהודית: ללמד פשט, כמו גם ללמד דרש, ללמד אגדה וללמד מוסר, ללמד את ההלכה, ללמד תושבע"פ, ללמד דקדוק, וכו'. ובגאונותו וחכמתו כי רבה מגיש בפני הלומד ביאור בבחינת 'תמונה כוללת' הנוגעת בכל חלק, פעם מדגישה את האחד ופעם מציגה את האחר, כפי הנצרך לפסוק. אך איננה מתמקדת בחלק אחד בדווקא כדוגמת פשוטו של מקרא, שאותו יש חובה ללמוד עוד בטרם לימוד רש"י. והגם שלא-מעט נתן מקום לפשט, אך לא ניתן להפיק את ידיעת הפשט גרידא, אך מתוך ביאורו, שכאמור אין זה מטרתו הבלעדית של רש"י עצמו.

פִּיעַת יִקְרָת – מִקְרָא

כתובים ישירות, וגם, החזות הישירה של הדברים כפי שהם כתובים. שכן הם נכתבו באופן המדבר אל בני אדם, ולצד ידיעתם שיש כאן עומק אין חקר, הם אלו האמורים לקרוא את התורה ולהבינה כפי כחות שכלם ונפשם.

*

תועלת העמידה על הפשט בגיל הצעיר תסייע גם בהמשך

הרווח של מי שגדל בצעירותו על יסודות הפשט, הוא לאין ערוך. מלבד ניקת מסרי התורה כפשוטם, צומחת בזה תועלת לימודית לכל חייו. כאמור, לעולם ידע להצביע מהו פשט ומהו דרש. ושנית, אף בפשט עצמו, הוא כבר מיומן להבחין מה הולם כיאות את לשון הכתוב ומה אינו כך – אלא נצרך לעיקולים ופיתולים בניסיון להולמו.

שמה תאמר, מה לי אם גדל על הפשט מה לי אם לאו, הלא הבנת הפשט היא נחלת הכל. הרי שהמציאות לא תמיד כן ולעתים מזומנות משתמשים בני-אדם במלה 'פשט' בו בזמן שהם אומרים דברים שכחם יפה כדרש או כרמז, אבל אין הם פשוטן של דברים בכתוב. שכן אם לא הורגל שישנה מחויבות לפשט, עלול הוא לכך שלא תהיינה לו כל גבולות מה כן ניתן ומה לא ניתן להכניס למילים הכתובות.

תועלת זו תבא לידי ביטוי אצל התלמיד גם בלימוד הגמרא. אף שעניינה של הגמרא הוא 'דרש' אך גם בקרב ה'דרש' ישנו את חלק ה'פשט', ועל הלומד, בטרם יבקש לחדש ולפלפל, עליו להבין קודם מה כתוב כאן. מה כוונת הגמרא – לפי המשתמע מפשט הלשון הכתוב בה! מה אומר אבוי ומה אומר רבא – כפי העולה מפשטות משמעות דבריהם! אם הורגל לצורת חשיבה שכזו, אזי יהיה לימודו מושתת היטב ומחשבותיו לא ירוצו מיד לחדש ולהבין הבנות העלולות להיות נטולי בסיס, אלא מתוך עמידה איתנה על הפשט יוכל בהמשך להתקדם ולהחכים בסוגיא, מתוך הבנה יותר ישרה, יותר מוצקה, המכוונת כראוי לאמיתה של תורה.

אמון מוחלט בהוראת חז"ל

מתוך מכלול כל הצדדים הכריעו את כל דבריהם הקדושים

דבר אחד עלינו להיות סמוכים ובטוחים, שכאשר אנו צועדים יד ביד עם דברי חז"ל, אין אנו מפסידים אלא אך מרוויחים. אם אכן היה טוב לילד לפלפל בתלמוד תיכף בתחילת לימודו תחת לימוד המקרא, כך חז"ל היו מורים לנו!

התנא במסכת אבות, בוודאי לא השיא לעם ישראל לדורותיהם עצה שאינה הוגנת, העלולה להוות 'מכשול' כזה או אחר. והרי מתכונת זו, לא נכתבה כהנהגה פרטית לפלוני או לאלמוני, אלא נכתבה במשנה ככל יתר הדברים השנויים בתורה שבע"פ, שלא נסדרו אלא בכדי לכוון את כל בית ישראל בכל דרכי חייהם. כדאי הוא תנא קדוש זה, לתת בו אמון שחשב על כל האופנים ועל כל התוצאות שתיוולדנה. ואם כך הוא אמר, אז כך הוא הטוב ביותר!

הן יסוד מוסד הוא בקרבנו, שכאשר חז"ל אומרים לנו דבר, בנושא זה כמו גם בכל נושא אחר, מטרותם – להעניק לנו את האפשרות הטובה עד מאד אשר אין טוב ממנה! מעיני הבדולח שלהם לא נעלמו כל הצדדים האפשריים, כל החששות וכל ההיבטים והזוויות אשר ננסה להעלות בדעתנו. ואחר-כל-זאת הם הורו את אשר הורו, הוי אומר שכאן צפון כל הטוב!

המקור להכרעתם אחד: דבר ה'! ועל כך אמוננו הבלתי מעורער

יתר על כן: כל דבריהם של חז"ל מהיכן נחצבו? הלא מתורתו של הקב"ה! בדבר ה' גלום כל ההטבה הנצחית הצפון לנו לנצח נצחים, וחז"ל

פינת יקרת – מקרא

בתושבע"פ – שאבו מהמקור האלוקי את כל דרכי החיים הנצרכים לנו. ע"י כללים שהתורה נדרשת – הם ערכו בפנינו את השולחן ותרגמו לנו את כל רצון ה' לכדי הוראות מעשיות, בעבור נדע את כל האמצעים הנדרשים להשגת הטוב.

מסכת אבות אינה מקבץ 'הגיגים' נאים, אלא כל משנה באבות נכתבה מאותה מטרה שנכתבה כל משנה במסכת בבא-בתרא ובמסכת שבת ובכל מקום אחר. תכלית אחת לכולן – להעמיד בפנינו את דבר אלוקינו שניתן בסיני, אחר שבחר בנו להיות לו לעבדים ולקיים רצונו, למען נוכל להדבק בו, לטוב לנו כל הימים.

ומשעה שידענו, שכל דבריהם של חז"ל הם תורה וכל הוראותיהם והדרכתם חובקים בתוכן את כל רצונו של מלך מלכי המלכים, אזי מתעצם בקרבנו האמון המוחלט בכל הוראה ובכל הדרכה היוצאת מפיהם. מעתה, אין זה כבר משנה בעצם, אם אנו מבינים את הטעם והסיבה או לאו ואם נראה בעינינו הדבר או שיש לנו תובנות אחרות, כך הוא רצונו של הקב"ה ודיו!

גם אם לא נבין מדוע צריך ליטול ג' הדסים בחג הסוכות, ויהיה לנו כהנה וכהנה הסברים מדוע מספיק ליטול הדס אחד או כדאי ליטול יותר מג', פשוט הוא שנעשה את הכתוב ללא עוררין. כי אם כך התורה רוצה, אזי אנו נכנעים אליה בכניעה מוחלטת!

הלא זהו הדבר אשר ביצר וביסס רבינו הגר"א וחינך את כל בית ישראל: דברי חז"ל – זהו דבר ה' היוצא מלשכת הגזית ועלינו להכנע לכל דבריהם, לכל הוראותיהם, בכניעה המוחלטת ללא עוררין ולקיימן כצורתן עד סוף כל הדורות. שכן דברי חז"ל זהו תורה, ואצל עם ה' – התורה היא המלה האחרונה בכל נושא ונושא, ואליה נאמנים בתכלית הנאמנות!

את התכלית והייעוד שבקיום דבר ה' נשיג ע"י היצמדות להוראות חז"ל

אנו, בעינינו החומריות, איננו יכולים לראות את עוצמת התוצאה של מעשינו בעולם – הנעשים ע"פ התורה. אך זאת ידענו: שכל מעשה ומעשה, מעורר השפעה רוחנית נצחית המשתלשלת מגבהי מרומים ועד לנשמה שבקרבנו! הקב"ה בטובו, רוצה להשפיע עלינו את תכלית הטוב – שזהו החיבור והדבקות בו לנצח נצחים. לשם כך ברא את העולם ולשם כך ברא אותנו ונפח נשמה בקרבנו ובעבור זה נתן לנו את התורה והמצוות.

וכיצד זה יכול להיווצר חיבור בינינו לבין הקב"ה? אלא שכך סידר, שע"י כל מצווה ומצווה שנקיים נמשיך אל נשמותינו כח אדיר של קדושה, שהיא הארה אלוקית המאירה בנשמתינו. הגם שההארות אלוקיות אלו אינם נראות עתה לעין, אך מכח האורות אלו נוכל בבוא היום להשיג את ידיעת ה' ולהתענג על השכלת ייחודו. וזהו החיבור והדבקות בו ית' – שהוא התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים.³²

וכל מצווה ומצווה שבתורה, נושאת אופי אחר של הארה אלוקית, כאשר מצוות לימוד התורה יש בו סוג הארה כזאת שאין בכל המצוות גם יחד. "וכל חפצך לא ישוו בה" (משלי ג, טו). וכך גם לימדנו חז"ל (כתובות קי"א ע"ב): "כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפילי" – כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו". שכן לעת"ל האור המתעצם בנשמה יזכך גם את הגוף שיהיה לבוש קדוש הנלווה אל הנשמה, וללא ההארה העצומה של 'אור התורה' אין הגוף יכול כלל לקום בתחיית המתים.

מי קבע את סוגי ההארה הנגרמים מן המצוות ומי חקק מה הן דרכי ירידת השפע של אור התורה הגדול מן ההארות כולם – הלא הקב"ה בעצמו.

³² ליתר ביאור בהבנה יסודית זו במגמת המצוות, ראה מאמר מוריניו זצ"ל: "מהות קדושת השם וקדושת ישראל" "פנת יקרת" גליון ב' עמ' ט"ו – ל"ד. ושרשי הדברים הלא המה ערוכים ומבוארים בספרי הרמח"ל.

פינת יקרת – מקרא

וחז"ל הק' אשר השכילו בדבר ה' ועמדו על כלל הנהגתו, מציבים בפנינו את ההנחיות המדויקות בכדי שנוכל לקבל את אותו שפע אלוהי אשר כה נצרך לנו. הם, אשר הכירו את כל כללי ופרטי רצונו ית' – למן הרובד החיצוני ועד ליעד העמוק והתכלית הנצחית הטמונה בהן, דלו מתוך התורה את כל ההוראות הנצרכות עבור נצחיות טובת נשמתנו.

עד כמה עלינו להיות חדורי בטחון ולתת אמון מלא בכל דבריהם! מעבר להבנה החיצונית הבסיסית שנוכל להבין בכל הוראה והוראה שלהם, עלינו לדעת כי כל הוראה והוראה חובקת בתוכה משהו כביר ועצום עבורנו!

המשמעות הגורלית הטמונה בהכוונת חז"ל בלימוד התורה

הנה, כאשר הורונו חז"ל לשלש לימודנו: "שליש במקרא, שלישי במשנה, שלישי בתלמוד", התועלת אינה מסתכמת אך בהצגת תכנית לימודית תועלתית. אלא יש כאן פירוט של התכנית האדירה והנשגבה של הקב"ה כיצד להשפיע בנשמותינו את 'אור התורה'. המקרא, כביכול ערוץ השפעה אחד, והמשנה היא ערוץ השפעה נוסף והתלמוד הוא ערוץ אחר, שכל אלו יחדיו מאירים את חלקי הנשמה לכדי שלמות אחת שתאיר בו לעולמי עולמים. אם חלילה לא מקיימים את הוראת חז"ל, ומזניחים אחד מחלקי התורה, הרי שההפסד הצורב של חסרון ידיעת התורה, הוא בעצם ניתוק אותו 'צינור' המזין ומזרים אור ה' לנשמה.

בנוסף לכך, הלא ידענו שתפקיד האדם בעולמו הוא לתקן בתרתי. האחד, את עצמו. והשני, את החלק שלו בתיקון העולם.

כשאדם מקיים הוראת חז"ל זו, מלבד מה שמתקן את נשמתו, הוא מתקן את כלל הבריאה כולה. שכן, לא רק הנשמה הפרטית של כל אחד ואחד צריכה לשלשה האורות אלוהיים אלו שיאירו בקרבה לנצח, אלא כל הבריאה כולה זקוקה לשלשה 'צינורות חמצן' אלו – שיביאוהו לכדי

התיקון השלם.

וכמ"ש הרמח"ל בדרך ה' (חלק ד', ב א-ד): "ונמצא שהרוצה לעבוד לפני בוראו עבודה שלמה, צריך שיעסוק בכל חלקיה [של התורה] כפי יכולתו, כדי שיגיע ממנו התיקון אל חלקי הבריאה כולה. ועל הדרך הזה אמרו ז"ל: 'לעולם ישלש אדם ימיו שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בגמרא' ובכלל זה כל חלקי התורה, שיחלק בהם זמנו עד שיאחז בכולם ולא יניח ידו מאחד מהם". כי אף כאן, כך חקק הקב"ה בעצם הווייתה של הבריאה, שאינה נתקנת אלא ע"י עסק ישראל בכל חלקי התורה³³.

למה תכנן כך הקב"ה את עולמו? מפני מה קבע כך ולא אחרת? את השגת הדברים נשיג כאשר תבוא השעה, כל-אחד כגמולו על-פי מעשיו בעולם הזה. אך עתה, השגתנו או אי-השגתנו אינם צד בדבר, דינו שמי שקבע זאת זה מלך מלכי המלכים, אדון העולם יוצרו ומנהיגו! רק מפני שכך הוא קבע וזו היא התכנית שלו, עלינו להיות נאמנים לדבריו עד הסוף!

הנה, הכל יודעים שהקב"ה בחכמה יסד ארץ, והוא עצמו, 'הנדס' כביכול, את כל הבריאה בתכלית הדיוק, את האדם על אבריו וגידיו ופלאי מוחו, את הצומח על מיניו וזניו המרובים ואת כל צבא השמים – שמש וירח ומערכת של רבבות כוכבים, והכל נעשה בתכנון אלוקי מדויק ומדוקדק עד לאחת. אם השמש תסטה לאחור ולו במדת מה – היקום יקפא, ואם תקרב אך קמעה – היקום יישרף. ואם כה מתוכננת היא הבריאה, כלום יעלה על הדעת שהתכנון הפנימי של הבריאה אינו כך? וכי אין הוא מתוכנן ומדויק בתכלית הדקדוק – מה יקיימו וכיצד יקיימו?

נמצא, שההוראות של חז"ל הם גורליות! כאשר אנו צמודים להוראות חז"ל, הרווח הפרטי של כל אחד ואחד והרווח הכללי של כל הבריאה, הם בלתי ניתנים לתיאור ולהשגה. ומאידך, כשאנחנו צמודים להוראתם, נפער

³³ וידענו, כי שעה שאדם לומד מקרא – מתקן בעולם העשיה. משנה – מתקן בעולם היצירה. גמרא – מתקן בעולם הבריאה. סוד – מתקן בעולם האצילות. ("שער המצוות" פרשת ואתחנן)

פינת יקרת – מקרא

נוק בל יתואר הן למצב הנצחי של נשמתנו והן נזקים כלל-עולמיים.

כך גם לגבי מחויבות האב על בנו – ללמדו תורה. הדבר שצריך לעמוד למול עיני האב, הוא שהקב"ה רוצה שהבן הזה ידע מקרא, כי הכין עבור נשמתו שפע עצום ואדיר, וישנו סוג שפע שלא ניתן לקבלו אלא ע"י ידיעת המקרא.

הלא לעתיד-לבוא ידרשו מהאדם לעמוד למבחן על ידיעת המקרא והמשנה. אומרים לו: "ערוך מקרא שקרית משנה ששנית וכו'". והמבחן הזה, בוודאי, אינו נעשה מתוך מטרה לארוב לאדם ולתפוס היכן הוא נכשל. אין להקב"ה יעד ומטרה להציב לאדם אבני נגף מאיימות שיכשילוהו ובשעת הסוף לומר לו כביכול – 'הנה נכשלת, עליך לקבל העונש'! אלא הקב"ה, כל מטרתו בבריאה, כאמור, להיטיב לכל אחד מישראל בהטבה עצומה ללא גבול. ובטובו, הכין עבורנו היכולת אדירים של טוב האמיתי ואוצרות אין-סופיים של השגת אלוקות. ועל כל חלק וחלק בתורה – מוכן ומזומן עבורנו אותו שכר בעולם הנצח. ויבוא עת שהקב"ה יאמר לאדם, הנה, הגיעה השעה שאגמלך את כל הטוב שחפץ אני להיטיבך, יש לי 'היכל ירמיהו' ויש לי 'היכל צפניה' ועוד היכולת שכאלו, כמדת אור התורה שבנשמתך כן הוא הגמול, אמור לי מה אתה יודע וזהו ההיכל שתכנס בו.

אם-כן, כאשר האב מקיים חובתו ללמד את בנו מקרא, הוא בעצם העניק לבנו נכסים שלא יסולאו בפז ואין מילה בנמצא שתתאר ערכם. התועלת אינה מסתיימת בכך שמכח ידיעת המקרא יוכל בהמשך לצלוח את לימוד המשנה ולאחר-מכן את לימוד התלמוד – בזכות המטען שבידו. אלא התועלת הינה למצב נשמתו בכל עתידה הנצחי; שכן מוטלת עליו עתה המשימה להעניק לו את האמצעים לקבלת טוב הנצחי, באלף השביעי ובאלף השמיני ובאלף העשירי, באלף השנים-עשר ובאלף החמשה עשר וכך הלאה לעולמי עד. זוהי משימה קדושה הרת-גורל שיש בה אחריות מרובה על השלכות שלא יגמרו מעתה ועד עולם!

אם אכן טרח האב שתבוצע המשימה, ואמנם השתדל שהבן ילמד כראוי את חמשה חומשי תורה וישננם היטב, שאכן ילמד את כל ספרי הנביאים והכתובים, הרי שהבן יברך אותו על כך לנצח נצחים! אין בכחנו לדעת כמה גדול ועצום השכר הצפוי לנו על כל חלק בתורה, אין ביכולתנו לשער כמה גמול של השכלת אלוקות צפון בכל ספר מספרי התנ"ך, רק זאת ידענו, שאם הקב"ה רוצה שנלמד זאת לבנינו, אזי רצונו בזה שניתן בידיהם את 'כרטיסי הכניסה' לכל האוצרות שלו, שם ישכילו בצפונותיו לעדי עד.

נאמנות לתוכן המקרא ופריה הנצחי

מה עלול לגרום התרפות מלימוד המקרא

ומה מסיר כל צל של רפיון ומעצים את מחויבות הידיעה השלימה

כאשר עמדנו על כך, שידיעת התורה מוליכה אל הגמול של ידיעת ה' והשכלת עומק הנהגתו, בכך הסרנו מעיקרא אבן נגף אשר פעמים מחלחל אל לבות בני אדם ומבקש להחלישם מלימוד המקרא.

והוא, כאשר נתקל האדם בפסוקים או פרשיות שאינם עולים לו בקנה אחד עם מבטו ואינו חש הזדהות עם התוכן, ובמודע או שלא במודע מרפות את ידיו מללמוד את המקרא. שכן גם אם מכיר בכך שספר המקרא רצוף מסריו של הקב"ה לעמו, הרי שהוא מגיע למקומות בהם צצים בקרבו התמיהות – אם-כן, מדוע זה כלל נכתב? מה תועלת חינוכית תהיה לי אם אדע או לא אדע מי היו אלופי שער, מה רווח ארוויח אם אדע את שמות המקומות שכבש יהושע או את רשימת האנשים שתרמו לבנין חומת ירושלים בספר עזרא, או שמות אנשים בדברי הימים, ועוד כהנה וכהנה, וכי זה ישנה דבר בחיי אם כן אדע או לא אדע שמלכי אדום

האחד קראו לו בלע בן בעור ושם עירו דינהבה, וכשמת מלך אחריו יובב בן זרח מבצרה וכך המלכים אחריהם, ואף הגדיל הכתוב בתיאור המלך האחרון – הדר, ומוסיף עוד ידיעה ששם אשתו מהיטבאל, ולא זו אף זו שמהיטבאל זאת היא בת מטרד בת מי זהב, מדוע להטריח עצמי בידיעות אלו?

ומשהדברים אינם מתיישבים על לבו, עלול הוא לכך, שיעקוף בכלל את הנושא של לימוד המקרא, יאמר 'שלום עלי נפשי' וישוב לסדר יומו.

שני דברים עלינו לדעת בזה.

ראשית. טרם השאלה של הזדהות או אי הזדהות עם ה**נכתב**, אנו מזדהים עם ה**כותב**! הלומד את המקרא ומתרפה מלימודה בשל תמיהות כגון אלו, וודאי אינו מערער על מי שכתבה, אלא שמבלי משים לא חידד בקרבו את המחשבה שבעצם מי שכתב זאת זה הקב"ה בעצמו! ומי שראה לנכון שאדע שמות הערים שכבש יהושע ושמות מלכי אדום ועוד כהנה וכהנה במקרא – זה אדון העולם השלם בכל מיני שלמות! אך כשמתחדדת ידיעה פשוטה זו, משתנה גם היחס אל הדברים. שכן אם כך קבע המלך להיכתב בספר מלכותו, אזי כל עבדיו ואוהביו נוטלים את הספר ומשננים ביראה, בכובד ראש, בשקיקה ובאהבה, את כל המידע וכל הנתונים שהמלך חקק בספרו וציווה על עמו לדעת. ומעתה, הנדון אינו – מה לי לטרוח בידיעת מלכי אדום, אלא מי הוא זה שכתב את הידיעה – הלא הקב"ה – על כן יש לי לטרוח גם לטרוח!

הדבר השני. כאשר הקב"ה כתב לנו את התורה, הוא אכן העביר לנו בתוכה, בצורה גלויה, את כל המסרים הנצרכים לחיינו כבני עם סגולה, וכפי שנתבאר למעלה. אך לא בזה מסתיים תפקידה, ויחד עם זאת הקב"ה קיפל בתוך המילים ידיעות רבות, הנצרכות עבורנו לא פחות, אלא שאת אלו העביר בצורה נסתרת.

פינת יקרת – מקרא

הנה, הקב"ה נתן לנו את התורה לעיני כל העמים. אנו אלו שזכינו לקבלה, ללומדה ולקיימה וזוהי מתנה השמורה לנו. עם-זאת, ספר התנ"ך עומד גלוי וידוע בפני כל בני תבל, ומימות עולם ועד עתה אף נודע ערכו אצל כל אומה ולשון. וכל אחד מבני תבל, אם רוצה, יכול לפתוח את הספר ולקרוא את הכתוב בו.

אך דבר אחד נמנע לחלוטין מכל בן נכר. הוא אינו מודע שמתחת ל'טקסט' הזה צפונים נתונים שיש בהם מידע אלוקי אדיר ועצום על סדרי הנהגתו, והוא אינו מעלה על דעתו כלל ועיקר שבחכמה כבירה בלתי-אנושית שתל הקב"ה רובד פנימי בתוך המילים הפשוטות, מתוך כוונה-תחילה להעלים זאת ממנו ומכל יתר האומות כמו גם מרשעי ישראל, בכדי שהמידע הזה יהיה מיועד אך לבניו אהוביו של הקב"ה, אותם הוא חפץ לקרב אליו בתכלית הקירבה וללמדם את עומק השכלת הנהגתו.

א"כ, כשאנו מביטים על המקרא עלינו לידע, שהקב"ה מדבר אלינו כאן ובעצם אומר: אמרתי לך כאן דבר, אבל דע, בתוך הדיבור מונחת עוד אמירה. בתוככי המילים הפשוטות גנזתי דברים כבירים ונשגבים שאיני רוצה בפרסומם בכל העולם אלא אני ואתה.

כל הפרשיות האמורות בתורה נביאים וכתובים, מכילות בתוכן משמעויות פנימיות כבירות, ולא אחת, פרשיות המתמיהות אותנו מה צורך לדעתם, הם צופנות בתוכן את פתחי השערים לכל גנזי הנהגת הקב"ה.

הוא שאמרנו, התורה האלוקית הלא יש בה פשט, דרש, רמז וסוד. חובתנו לעסוק בכולם ככל שידנו מגעת. אך לעתיד-לבוא, הקב"ה יוציא ספר תורה מחיקו וילמד את בני ישראל את כל חקר עומקו של הספר והם ישכילו את סודותיו מתוך השכלה שלא תגמר לנצח נצחים.

לשם כך, התנאי הראשוני שהקב"ה דורש מאיתנו, זה קודם-כל לדעת

פינת יקרת – מקרא

היטב את התוכן הגלוי. מי שאינו יכול לעמוד במבחן על התוכן, כיצד זה יהא ניתן ללמדו את המשמעות הגנוזה בה???

זאת ועוד, כל פרט בתוכן הכתוב וכל נתון בפשט, יש להם חשיבות בתוך משמעות התמונה הפנימית הגנוזה בהן, על כן יש לדעת את הדברים במלוא דיוקם.

בל נטעה לחשוב, שבעצם אם טמונים כאן סודות אין-גבול, א"כ מה חשיבות יש להבנת הפשט או גם לדקדוק הדרש וקיום המעשה על-פיו? אלא שההיפך הוא הנכון! הסוד רק מעצים את מה שמונח לפנינו. כל נקודה בפשט הינה בעלת משמעות כאמור, וכל הבנה בדרש והקיום המעשי כתוצאה מכללי הדרש, מחויבים עד לאחת. לא ניתן לזכות לגמול ולהשכיל בהנהגה האלוקית הטמונה בתורה ומצוותיה, אם לא שדבקו בהן במלוא הדקדוק היוצא מכללי הדרש.

כללו של דבר, התורה האלוקית, היא חטיבה אחת שיש בה ארבעה רבדים המכוונים זה מול זה. כשאנו נוטלים את המקרא ובשלב ראשון משננים אותו וקונים אותו בקנין גמור, אנו מביעים בכך אמון בלתי מסויג במי שכתבו. ומשקנינו את תוכן המקרא, נזכה גם לפרי המיוחל – לדעת את הרובד העמוק, להשכיל, להתענג ולהתעלס ברזי המשמעות הפנימית של התורה. אך אם אין לנו חלילה את התוכן של המקרא, נעמוד ריקם ללא הכלי הנחוץ לקבלת הגמול הנצחי.

* * *

חפצו של הקב"ה להופיע ולמלוך עלינו בכבודו, שזה כל מגמתו בעשותו ארץ ושמים. ובוודאי מחכה ומצפה לראותנו הדורים במלוא ההדר שטווה ורקס עבורנו, בבחינת 'כולך יפה רעייתי ומום אין בך'. וכמו-כן, זהו גם חפצנו אנו, לראות בגילוי כבוד שמים ולהתחבר עמו בחיבור

פינת יקרת – מקרא

השלם. ובוודאי, אם ננקוט באמצעים המביאים לכך ונתעטר לפניו ית' בעטרת תורתו כראוי, נאחוז בכל חלקיה, בכללם חלק המקרא – יסוד תורתו, נתהדר ביפי תפארתו לכתבו על לבנו, להשימו בפיהם ובלבבם של בנינו, אשר הבל פיהם הטהור כה פועל את הפעולה הנצרכת. אזי נזכה מהרה להיותנו "עם תורתי בלבם" ותמלא הארץ דעה את ה'.

מאמר

השראת השכינה בישראל

ע"י לימוד תשב"ר

אמר רב המנונא: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן, שנאמר שפוך על עולל בחוץ וגו' מה טעם שפוך משום דעולל בחוץ... אמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו, אל תגעו במשיחי - אלו תינוקות של בית רבן. ובנביאי אל תרעו - אלו ת"ח. אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן. א"ל רב פפא לאבוי, ידי וידיך מאי, א"ל אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא. ואמר ריש לקיש משום ר"י נשיאה: אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפי' לבגין בית המקדש. ואמר ר"ל לר"י נשיאה: כך מקובלני מאבותי ואמרי לה מאבותיך, כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחריבין אותה. רבינא אמר מחרימין אותה.

[שבת קיט, ע"ב]

ממורינו הגאון רבי אליהו זילברמן שליט"א

דברים שנאמרו בשיחה מתוך סדרת שיחות למלמדים, בהם נתבארו נושא זה ויתר הנושאים בהיקף רב יותר. העלינו מתוך השיחה את נקודת היסוד המאירה בפנינו מהו היחס הנכון לחשיבות לימוד תשב"ר

איתא בגמרא (שבת קיט, ב): "אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה
אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש".

ובאמת יש להתבונן בדבר, מדוע כה חמורים הם פני הדברים. הנה בנין
בית המקדש הוא הדבר הנחוץ ביותר לישראל, חסרונו משליך על כל
מציאותנו, ואנו נעדרים כל שלמות וכל טובה. ועינינו כלות ומצפות לשוב
ה' לשכון בעמו ובנחלתו שזהו פסגת הקשר שלנו עם הקב"ה. הלא את
זאת אווה ה' – לשכון בתוכנו. א"כ, מה בכך, שכשתגיע השעה המיוחלת,
יבואו איזה ילדים, האחד יכול לסייע בכה והשני בכה, ויטלו חלק
בשמחה וברננה ויעזרו לבנות בית לה' אלו קינו.

כדי ליישב על לבנו את עוצם משמעות לימוד תשב"ר, יש להתבונן תחילה
בתורה ובדברי חז"ל המייחסים חומר רב ללימודם, ובכך נבין את
המשמעות הטמונה באיסור לבטלם אפילו לבנין ביהמ"ק.

כללי הטבע מול כללי ההנהגה

נאמר בפסוק (תהלים ח, ג): "**מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צורריך
להשבית אויב ומתנקם**".

פסוק זה, אין עניינו רק להעניק שבח מסוים לילדים העוסקים בתורה,
אלא הקב"ה בא ללמדנו בזאת דבר מהותי ושורשי בכל ההנהגה שלו –
שקיום מציאות עם ישראל מול אויביו, מוכרע מכח גורם אחד: לימוד
תינוקות של בית רבן!

כשמסתכלים במבט אנושי על סדרי העולם, אזי כל מאורעותיו וסדריו
נמדדים, לכאורה, על פי קנה-מידה מציאותי, התואם את כללי ההגיון.
כשחכמה מתמודדת מול חכמה לדוגמא, הרי שהגוברת מבין השנים היא
זו שיש בה יותר תוכן של חכמה. כשגבורה מתמודדת מול גבורה,

המנצחת מביניהם היא הגבורה היותר מתקדמת, יותר משופרת ויותר מחוכמת. אך כאשר ההתמודדות היא בין ישראל לבין החפצים לכולתם, מתבטלים כל כללי הגבורה והמלחמה, והחזית האמיתית אינה מוכרעת על פי כמות או איכות כלי הזיין שבידי הצדדים, אלא על פי כמות ואיכות לימוד התשב"ר הקיים אצל עם ישראל.

שכן המערכת האמיתית אינה מנותבת על-ידי אנשי המלחמה, ולא על-ידי שרים ורוזנים, אלא יש כללי הנהגה שקבע הקב"ה, בהם כללים סגוליים – שכן נכר לא יבין זאת לעולם, והם המה אמות המידה האמיתיות להכרעת מצבם של ישראל.

הגמרא מלמדת אותנו מיהו הנקרא 'אפיקורוס', זה האומר: "מאי אהני להו רבנן". במבטו הוא, באמת אינו מבין מה מועילים אלו הספונים בבית המדרש, שלכאורה אינם עושים דבר. ועל-כך הוא מתריס: מדוע שלא יעשו משהו בפועל, ישיבה מתמשכת ליד הספר, מה תרומה מעשית יש בה?

אך האמת הפשוטה, כמובן, שהדבקות בתורה היא היא הפועלת יותר מכל. 'תורה מגנא ומצלא'³⁴. התורה היא ההגנה הבטוחה ביותר, היא המצילה והיא המשמרת אותנו מכל רע ומכל משחית.

שכן מציאות התורה היא מציאות יקרה שאין למעלה ממנה. "ותלמוד תורה כנגד כולם". וכפי הנאמר בירושלמי (פאה פרק א, ה"א): "חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שווה לדבר אחד של תורה, וחד אמר אפילו כל מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה". ומה גדול לנו מכחן גדול – האיש המורס מכל ישראל, הנכנס לקה"ק – המקום המקודש ביותר, פעם אחת בשנה – ביום הקדוש מכל, יום הכיפורים. אך התורה מלמדת אותנו שעסק התורה נכבד מזה (הוריות יג, ע"א): "יקרה היא

³⁴ סוטה כא, ע"א

פינת יקרת – מקרא

מפנינים' – מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים". וכך רבות במקרא ובחז"ל, בספר משלי ובתהילים, אודות עוצם מעלתה של התורה.

והנה, כאשר נשאל את עצמינו איזה תורה היא היותר מגינה, הרי שבאופן פשוט היינו מציינים את תורתם של הדבקים בה רבות בשנים, שכבר מאסו בכל שעשועי עולם, שהחכימו בה במדה הגדושה ביותר ונכנסו בה לפני ולפנים לעומקה ולרחבה. בוודאי ערך תורתם הוא ללא שיעור ומדה ורב כוחה יותר מכל להגן על ישראל.

ודוגמא לדבר, כשהגמרא (ברכות כא, ע"ב) דנה גבי להפסיק לאמירת 'אמן יהא שמיה רבא', אומרת הגמרא "שאפילו עוסק במעשה מרכבה פוסק". כלומר: הנה, אף אלו שעוסקים בתורה במדה הגבוהה ביותר עליהם לקיים דין זה. כי אכן, באופן פשוט כשרוצים להצביע על עסק התורה היותר מושלם מצביעים על תורה שנלמדה כבר על ידי אלו שהתעלו במעלותיה מעלה אחר מעלה. א"כ אף לגבי פעולת ההגנה וההצלה הטמונה בתורה היה לנו לומר כן, שהיא זאת הפועלת יותר מכל.

אך התורה מלמדת אותנו דירוג אחר בסולם הערכים הפנימי שבתורה – הפועלת את פעולת השמירה על עם ישראל. ומהו הערך הגבוה – לימוד התשב"ר. והלא רק התחילו ללמוד את התורה, הם הרי לא מעט משתובבים עדיין בשעשועיהם, במה הם יכולים להועיל? אך לא כן, דווקא הם אלו שלימוד תורתם הוא בעל המשמעות הגבוהה למעלה מכל.

יסוד קיום העולם ותנאי קיום כל עיר ועיר – לימוד

תשב"ר

ההתייחסות לחומרת לימוד תשב"ר, מובאת עוד בגמרא בשבת דלעיל, וכך נאמר בה: **אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן**". ויפה כחם של דברי חז"ל מעת אמירתם ועד עתה. העולם יכול

להתקיים ויכול גם להפוך לתוהו ובוהו, מה קובע זאת: הבל פיהם של ילדי ישראל.

אף כאן ניצבת מיד התמיהה, כפי שרבו פפא אכן שואל את אביי (בגמרא שם): "דידי ודידך מאי היא?" ובאמת, הלא ידענו כי התלמוד כולו מתואר כ"הוויות אביי ורבא", כלום פחות הוא מלימודם של אותם ילדים? אך אביי משיב לו: "אינו דומה הבל שיש בו חטא, להבל שאין בו חטא".

וכך מצריכה התורה לנקוט בפועל: עיר שאין בה מלמדי תינוקות, בתחילה מחרימין אותה, ואח"כ מחריבין אותה³⁵. אין אנו מכירים יחס בדומה לזה, (מלבד עיר הנידחת). עד כדי שבית דין שולחים כלי משחת להחריב עיר שלימה על בתי יושביה, על מה ולמה? מן הטעם האחד! אין שם לימוד התינוקות וזה שולל מהעיר את זכות קיומה.

כיוצא-בזה (מדרש איכה, פתיחתא): "אם ראית עיירות נתלשות ממקומן בא"י דע שלא החזיקו בשכר סופרים ובשכר משנים" [מלמדי התינוקות].

ועוד שם, כשרב אמי ורב אסי עלו לעיר אחת וביקשו שיביאו בפניהם את "נטורי קרתא" – שומרי העיר. והביאו בפניהם אנשים המופקדים על השמירה, אמרו אין אלו 'נטורי קרתא' אלא 'חרובי קרתא'. שכן אוחזי החרב והחנית אינם באמת שומרי העיר אלא מי הם שומרי העיר: "אילין נטורי קרתא – אלו סופרים ומשנים". אלו המלמדים את התינוקות את המקרא והמשנה, הם אלו שומרי העיר באמת!

ואכן, מצינו הפלגה יתרה בחז"ל בשבח המלמדי תינוקות. 'ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד' – אלו מלמדי תינוקות" (בבא בתרא ח, ע"ב). כי הם מאירים בעם ישראל אור עצום ונצחי. וכמו"כ במדר"ר (ויקרא

³⁵ גמ' שבת שם: עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחריבין אותה רבינא אמר מחרימין אותה" ובשו"ע (יו"ד רמא, ז) "ובכל עיר שאין בה מלמד תינוקות היו מחרימים אנשי העיר עד שיושיבו מלמד תינוקות ואם לא הושיבו מחריבין העיר, שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תשבי"ר".

פרשה ל): "נעימות בימינך נצח – אלו סופרין ומשנין שמלמדים את התינוקות באמתן, שהן עתידין לעמוד בימינו של הקב"ה".

כיוצא בזה, מצינו עוד את חשיבות לימוד תשב"ר, שגדריו שונים מגדרי ההלכה האחרים. בגמ' בבא בתרא, גבי אחד מבני חצר שביקש להיות מלמד תינוקות בביתו, אין מעכבין עליו³⁶. למרות שנוכחות תמידית של תינוקות בחצר לא תיטיב עם שלוות מנוחתם של השכנים, אך יש כאן חריגה מסדרי משפט התורה בהלכות שכנים ולא ניתנת להם אפשרות למנוע בעדו את הדבר החשוב הזה – לימוד התינוקות.

ובגמ' (ב"מ קט, ע"ב) סבר רבא, ש"מקרי דרדקי, שתלא, טבחא ואומנא וספר מתא, כמותרין ועומדים דמי" דהיינו שמלמדי תינוקות הם מאלו שניתן לפטר ללא כל התראה, בשונה מרוב המקרים ב'דיני עבודה', אין כל דין לפצותם. משום שחומרת לימוד התינוקות כה גבוהה היא, ואינה דומה מלאכת קודש זו לכל מלאכה אחרת. ואם שגה המלמד בשגיאה אחת, יש זכות לפטרו מיידית ואין לו טענה לפיצויים. וכדפרש"י שם, שזה הפסד שאינו חוזר, משום דשבשתא כיוון דעל על. ותוס' (ד"ה וספר מתא) מקשה על דבריו, שרבא עצמו סובר ב' לא יחפור ששבשתא ממילא נפקא. ומבאר תוס' מהו החסרון בכך שלימד בשבשתא – כי באותם רגעים נתבטל מהילדים לימוד האמת. א"כ למדנו עד היכן מגיעים הדברים.

מהו סוד כוחם של לימוד התינוקות

כאמור, עלינו ליישב בלבנו – מאי כוליה האי? מדוע לימוד התינוקות כה גורלי לקיום העולם, מדוע אין זכות קיום לעיר שאין בה מלמדי תינוקות? מדוע אכן הבל פיהם שאין בו חטא הוא כלי הנשק הגדול?

³⁶ בבא בתרא כא, ע"א

וביאור הדבר. הנה כל תכלית קיום עם ישראל בעולם הוא למטרה אחת: שישרה הקב"ה שכינתו בתוכם!

הקב"ה מתאוה כביכול לשכון בתוך עם ישראל, הוא ברא את העולם עבור זה, הוא בחר בנו עבור מטרה זו, ואף ציווה לבנות לו בית – למען יהיה המקום מיוחד להשראת שכינתו בתוכם.

מהו הכח המאפשר את השראת השכינה בישראל – הלא זו התורה הק'! התורה, היא מעין אמיתת מציאותנו, היא מקור השפע האלוקי והיא המקשרת ומחברת אותנו בחיבור עז לקב"ה, מציאותה בתוכנו מחויבת, ומבלעדיה אין כל אפשרות להשראת השכינה בעולם.

כדי שהתורה תהווה מקור להשראת השכינה, מוכרחה היא להיות תורה בתכלית טהרה, ללא שמץ פגם וללא שבריר של חסרון. לא די בלימוד התורה אפילו של הדבקים בה בתכלית, שכן אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ולו יהי זה אפילו בנדנד קל שבקלים וסטייה דקה מן הדקות. אולם תורה אחת יש, שהיא נקיה לחלוטין, זכה וצחה ללא צל של רבב. הלא זה הבל התורה היוצא מפייהם של תשב"ר. הבל פה שזוה, שאין בו כל צילו של חטא, רק הוא יכול להכשיר את האפשרות להשראת השכינה בתוכנו.

שמא תאמר, הרי כל לימוד תורה פעולתו עצומה ובודאי פועל במדה רבה שישכון הקב"ה בתוכם?

אכן כן! אך כדי שהשראת השכינה תחול על כלל התורה, היא נצרכת תחילה, למקור אחד זך ונקי כליל – ממנו משתלשלת השפעתה לכלל התורה ולומדיה.

זהו האמור בפסוק: מפי עוללים ויונקים יסדת **עוז**. ה'עוז', לימדונו חז"ל, זהו התורה³⁷. אימתי התורה יותר מתייסדת, אימתי היא יותר פועלת את

³⁷ מדרש רבה (שמות פרשה כז): "ונתת לנו את התורה שנקראת עוז שנאמר ה' עוז לעמו יתן". ושם (ויקרא פרשה לא): "ויורד עוז מבטחה".... עוז זו תורה". עוד שם (במזבר פרשה א): "ומלך עז ימשל בם – זה משה

פעולתה וגורמת להימצאות הקב"ה בתוכנו, כאשר יש את פי העוללים ויונקים.

כמ"ש הרמח"ל ב"דרך עץ חיים": "והקדוש ברוך הוא עושה בסיס לתורה מזה ההבל שאין בו חטא ובו התורה מתחזקת, כי כבר הוא מוכן לזה להמשיך כח התורה כנאמר למעלה. וזהו 'מפי עוללים ויונקים יסדת עוז' - והוא ממש 'יסדת'". ע"ש.

המקור הטהור להשראת השכינה בביהמ"ק - מבין הכרובים

המקום הנבחר להשראת השכינה, זה בית המקדש. והיכן מקורה בתוך בית המקדש – בבית קדשי הקדשים, שם יש את ארון הברית ובתוכה התורה! וכפי שנתבאר, הא בלא הא לא סגי. צריך את התורה כדי שנוכה שישרה הקב"ה שכינתו בקרבנו!

וכאשר יש את התורה בתוך ארון הברית, בבית קדשי הקדשים, אזי השכינה שורה בישראל.

אך מלבד ארון העדות בבית קדשי הקדשים, היה עוד דבר.

לא די שהיה את ארון העדות, לא די שהיה את התורה בתוכו, צריך ביטוי גם לתורה בתכלית טהרתה – הלא המה שני הכרובים אשר על ארון העדות! מדוע נקראו כרובים, אומרת הגמרא בסוכה (ה ע"ב) "כרביא – שכן בבבל קורין לינוקא רביא", כלומר, שמם מורה על היות פניהם כפני תינוק. כאשר קיים החלק הזך והטהור בתכלית, או אז יש השראת השכינה, יוצאת היא מבית קדשי הקדשים מבין שני הכרובים ושורה בכל ישראל.

שהוא מלכה של תורה הנקראת עוז". ועוד (שם פרשה יב): "נהלת בעוז – זו תורה, כמא דתיא ה' עוז לעמו יתן" ועוד..

וכפי שפירש הגר"א (ביאורי אגדות ב"ק, צב ע"ב): **"ועל זה היו במקדש הכרובים כרביא, להיות שהקטנים הם קיום השכינה"**

זהו א"כ ביאור דברי הגמרא (שבת שם): "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן". כי אם אין לימוד התינוקות בעיר בו שורה השכינה, אזי השכינה מסתלקת וממילא אין כל מקום לבניינה של ירושלים והיא נחרבת. וזהו שמצינו בחז"ל, (מדר"ר איכה א לב): "ויצא מבית ציון כל הדרה – אלו התינוקות". ושם: "גלתה סנהדרין ולא גלתה שכינה עמהם, גלו משמרות ולא גלתה שכינה עמהם, וכיון שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם".

כללו של דבר, התינוקות הם מקור להשראת השכינה בישראל. על-כן היחס לתורתם הוא כה משמעותי עד שאין לבטלם כלל³⁸. אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל פיהם של תשב"ר, כי אין קיום לעולם אם אין בסיס להשראת השכינה. כל עיר שאין בה מלמדי תינוקות לא זאת שנתרוקנה מקול לימודם, אלא היא נתרוקנה מתכלית הקב"ה לשכון בעולם. היא נטולת כל בסיס לקיומה ויש להחרימה ולהחריבה. הוא-הדבר לגבי עיירות שנתלשו כי לא החזיקו שכר סופרים ושכר משנים. וזהו הדבר הטמון במשמעותה של ההלכה שאין למחות על לימוד התינוקות ועל כך שאפשר לפטר את המלמד בלא התראה וכיו"ב, כי אין כאן נידון רגיל של דיני שכנים ודיני ממונות גרידא, אלא לימוד התינוקות הוא החלק הכי טעון והכי רגיש הנוגע באושיות קיומו של עם ישראל, וייעודו בעולם כעם הנבחר להשראת השכינה. ככל שלימוד התינוקות יותר מתוקן בצורתו, בכמותו ובאיכותו, אזי השכינה יותר שורה בישראל.

³⁸ וכך אכן נפסק בשו"ע (יו"ר רמ"ה, יב): "לא יבטלו התינוקות כלל חוץ מערב שבת וערב יום טוב בסוף היום".

פינת יקרת – מקרא

ומובן מעתה, מדוע אין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין בית המקדש. הטעם והסיבה שחפץ הקב"ה לבנות את בית המקדש אינו אלא אחת – להשרות שכינתו בתוכנו. מאותו הטעם הוא גם חפץ בלימוד התשב"ר. זה בלא זה אי-אפשר. אין השראת השכינה בבית המקדש שאין בו את עניין הכרובים. אי-אפשר לגרום להשראת השכינה מחד – ע"י בנין ביהמ"ק ומאידך לעשות מעשה המונע את השראת השכינה – ביטול תורתם של התינוקות.

יעזרנו הקב"ה לראות מהרה בחזרת תפארת שכינתו ונראה בקיום הכתוב: "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם".

